

**Beretning til statsrevisorerne
om**

**Det Danske Filminstituts
opbevaring af film og billeder**

**August 2001
RB B702/01**

Rigsrevisionen

Indholdsfortegnelse

	Side
I. Resumé	5
II. Indledning, formål og afgrænsning	15
A. Indledning	15
B. Formål	17
C. Afgrænsning.....	17
D. Metode	17
III. Generelt om lovgrundlag og bevillinger på filmområdet	18
IV. Opbevaring af film.....	21
A. Perioden 1937-1990	21
a. Private initiativer og filmloven fra 1964	21
b. Opbevaring af film i Bagsværd Fort fra 1962	22
B. Perioden 1991-1995	25
a. Planer om at udvide opbevaringskapaciteten ved en tilbygning til Bagsværd Fort samt helt at flytte filmsamlingen	25
b. Oplysninger til Finansudvalget om at flytte filmsamlingen til det nye Filmens Hus.....	26
C. Perioden 1996-2001	31
a. Rapport, udarbejdet af Nationalmuseet i december 1995 om Filmmuseets arkiv i Bagsværd Fort, herunder om arkivets opgaver, opbevaringsforhold og filmenes tilstand.....	31
b. Initiativer på filmopbevaringsområdet siden fremkomsten af Nationalmuseets rapport i december 1995	39
c. Kulturministeriets tilsyn med filmarkivet	44
d. De aktuelle planer for filmopbevaringen	44
e. Opbevaringsforholdenes indvirkning på filmenes anvendelse, herunder arkivets rolle i forhold til TV og nye medier, fx video	46
V. Opbevaring af filmbilleder	48
A. Indledning	48
B. Billedsamlingens opbevaring og tilstand	49
C. Filminstituttets opfølgning på anbefalingerne i konsulentrapporten	51
VI. Sammenfatning	53

Beretning om Det Danske Film- instituts opbevaring af film og billeder

I. Resumé

Indledning, formål, afgrænsning og metode

1. Denne beretning afgives til statsrevisorerne i henhold til § 17, stk.2, i rigsrevisorloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 3 af 7. januar 1997.

Beretningen omhandler Det Danske Filminstituts opbevaring af film og billeder, som er en aktivitet under Film-instituttet, Museum & Cinematek.

Museumsområdet var indtil april 1997 organiseret i en selvstændig institution, Det Danske Filmmuseum. Med vedtagelsen af en ny filmlov i 1997 blev de tidligere institutioner Filmmuseet, Statens Filmcentral og Det Danske Filminstitut oprettet som en enhedsorganisation, Det Danske Filminstitut. De 3 institutioner var inden da – i sommeren 1996 – alle flyttet ind i det nye Filmens Hus i Gøthersgade i København.

Rigsrevisionen blev i forbindelse med en undersøgelse af Filminstituttets aktiviteter opmærksom på, at den danske filmsamling var ved at smuldre.

Problemet med at forbedre sikringen af filmsamlingen mod forringelse ville øges, hvis en løsning blev udskudt. Det samme gjorde sig i nogen grad gældende med hensyn til instituttets billedsamling.

Samlingen af danske film fra før 1950 består af originaler, fremstillet af det yderst eksplosions- og brandfarlige materiale nitrat. Museet er alene om at opbevare disse film.

Resten af den danske samling består af acetatfilm i sort/hvid eller farve. Museets udenlandske film foreligger i form af acetatkopier.

Frem til december 1999 blev stort set hele filmsamlingen opbevaret i Bagsværd Fort, som ejes af staten. På dette tidspunkt blev omkring 1/3 af samlingen flyttet til lejede faciliteter i Naverland, Glostrup.

Billedsamlingen opbevares i Filmens Hus.

Film- og billedmateriale er gennem årene tilgået arkiverne primært fra producenterne, for danske films vedkommende siden 1964 i henhold til afleveringsbestemmelser i filmlovene.

2. Formålet med undersøgelsen har været at belyse og vurdere

- hvad der i årenes løb er gjort for at sikre instituttets film og billeder mod nedbrydning,
- Kulturministeriets tilsyn på området,
- kulturministerens oplysninger til Finansudvalget om filmsamlingens opbevaring,
- bevaringsproblemets reelle omfang på nuværende tidspunkt samt
- arbejdet med at finde en endelig løsning på bevaringsproblemerne.

3. Blandt Filminstitutets samlinger er undersøgelsen afgrænset til film og billeder, der har det til fælles, at materialets forgængelighed stiller særlige krav til opbevaringen.

4. Undersøgelsen er baseret på besigtigelser af arkiverne, interview og brevveksling i relation til Filminstitutet, og brevveksling og møder med Kulturministeriet.

Perioden 1937-1990

5. Efter en periode fra 1937 med private, statsstøttede aktiviteter til opbevaring af film blev der på grundlag af filmloven fra 1964 etableret et statsligt filmmuseum, Det Danske Filmmuseum, der i henhold til loven fik til opgave at sikre bevarelsen af film, filmbilleder og andet materiale vedrørende film, at indsamle og udlåne filmlitteratur og at udbrede kendskabet til filmens historie, bl.a. ved forevisning af film.

Ifølge loven skulle producenten af enhver dansk film, som forevises offentligt, på begæring af Filmmuseet aflevere en ubrugt kopi af filmen samt et fuldstændig sæt af billeder fra filmen (stills).

Inden da – i 1962 – var Bagsværd Fort taget i anvendelse til filmopbevaring, idet fortets tykke betonvægge ydede sikkerhed mod eksplosion og brand i nitratfilmene. Opbevaringen skete under en vis nedkøling i sikrede boksrums.

6. Man havde i filmverdenen siden 1940'erne haft opmærksomheden rettet mod, at nitratfilm nedbrydes under fugtige opbevaringsforhold, særlig hvis temperaturen ikke var tilstrækkelig lav.

Siden begyndelsen af 1980'erne havde forskningen kunnet konstatere, at også acetatfilm gennemløb en uundgåelig nedbrydningsproces, fordi de udviklede eddikesyre. Endelig var det også en kendt sag, at farvefilm afbleges, særlig ved for varm og fugtig opbevaring.

Filmmuseet gjorde flere gange i perioden 1979-1990 Kulturministeriet opmærksom på væsentlige pladsproblemer og – i en henvendelse i april 1986 – på utilfredsstillende klimaforhold vedrørende filmsamlingens opbevaring i Bagsværd Fort, uden at der blev truffet foranstaltninger til forbedringer af selve opbevaringen. Kulturministeriet ydede i denne periode mindre bevillinger til restaurering af film – og sikrede sig navnlig, at samlingens danske nitratfilm blev sikkerhedskopieret på acetatmateriale. Ministeriet anførte til Rigsrevisionen, at Filmmuseets skrivelser ikke indeholdt konkrete forslag om indretning, klima- og køleanlæg samt andre tekniske installationer – og intet nævner om eksisterende problemer i tilknytning hertil. Ministeriet anførte tillige, at det ville have været gavnligt, hvis man på et tidligere tidspunkt i forskerkredse og på Filmmuseet havde tilvejebragt den fornødne faglige og dokumenterede viden om filmmaterialernes nedbrydningsprocesser, der kunne danne grundlag for en tilstandsvurdering. Ministeriet angav imidlertid ikke, hvem der skulle have taget initiativet til at få foretaget vurderingen. Rigsrevisionen finder, at Filmmuseets indberetninger om opbevaringsforholdene i Bagsværd Fort, trods manglende konkretisering af anlæggets tekniske problemer, var tilstrækkeligt alarmerende til, at ministeriet i løbet af 1980'erne burde have taget initiativ til med den fornødne ekspertbi-stand at få foretaget en tilstandsvurdering.

Perioden 1991-1995

7. Fra begyndelsen af denne periode var der planer om at udvide opbevaringskapaciteten i Bagsværd Fort, men en bevilling, ydet på finansloven for 1992 på 5,3 mio. kr. til udvidelse af fortets boksanlæg kunne ikke anvendes, da den lokalplan for området, der var nødvendig før byggeriet kunne iværksættes, ikke var vedtaget. Bevillingen blev derfor genbevilget – senest 5,1 mio. kr. på tillægsbevillingsloven for 1994.

Planer om at flytte filmsamlingen til andre lokaliteter blev ikke gennemført, bl.a. fordi brandmyndighederne ikke ville kunne tillade opbevaring af de farlige nitratfilm i en ellers anvendelig bygning på Amager.

8. I november 1994 blev der truffet aftale med ejeren af Gutenberghus om at leje dette til et Filmens Hus for de daværende filminstitutioner.

Inden da havde Finansudvalget tiltrådt lejemålet, 9,2 mio. kr. om året, på grundlag af en ansøgning fra Kulturministeriet, Akt 31 26/10 1994. Det oplystes heri, at det fremtidige Filmens Hus ville løse lokaleproblemerne – også for Det Danske Filmmuseum, herunder museets afdeling i Bagsværd. Det oplystes videre, at de statslige bygninger ville blive søgt afhændet i 1995 med overtagelse umiddelbart efter institutionernes fraflytning. Provenuet ville tilfalde Finansministeriet. Endelig oplystes det, at Det Danske Filmmuseums afdeling i Bagsværd, Bagsværd Fort, var vurderet til 5,5 mio. kr.

Ved Akt 240 19/4 1995 gav Finansudvalget tilslutning til, at der anvendtes 38,6 mio. kr. til selve indretningen af Filmens Hus.

Ministeriet oplyste i aktstykket, at hovedparten af afdelingen i Bagsværd sammen med Det Danske Filmmuseum skulle samles med de øvrige filminstitutioner i Filmens Hus, og at ovennævnte genbevilling på 5,1 mio. kr. nu indgik i finansieringen af ombygningen af kælderen i Gutenberghus til arkivformål.

Inden da – i januar 1995 – stod det imidlertid klart, at Filmmuseet kun ville kunne få tildelt ca. 320 m² til filmarkiv og andre arkivalier.

Rigsrevisionens undersøgelse har vist, at Kulturministeriet i ansøgningen til Finansudvalget, Akt 31 26/10 1994, om at leje Gutenberghus i København oplyste, at Det Dan-

ske Filmmuseums filmsamling i Bagsværd Fort ville kunne overflyttes til huset – vel vidende, at brandmyndighederne næppe ville tillade, at der her blev opbevaret den del af samlingen, der består af eksplosions- og brandfarlige nitratfilm.

Ved afgivelsen af den senere ansøgning til Finansudvalget, Akt 240 19/4 1995, om anvendelse af 38,6 mio. kr. til indretningen af huset havde Kulturministeriet oplysninger, der viste, at det var tvivlsomt, om Filmens Hus ville kunne rumme den øvrige del af filmsamlingen, der består af brandmæssigt ufarlige acetatfilm. Kulturministeriet har over for Rigsrevisionen anført, at det formentlig kan gøres gældende, at ministeriet i dette aktstykke mere udtrykkeligt burde have præciseret, at forudsætningen for at afhænde Bagsværd Fort ikke længere var til stede. Rigsrevisionen finder, at Kulturministeriet i dette aktstykke burde have oplyst, at Filmens Hus ikke ville kunne anvendes til opbevaring af nitratfilm, og at det var tvivlsomt, hvor stor en del af de øvrige film, der ville kunne opbevares i huset.

Endelig viste undersøgelsen, at Filminstituttet som følge af den manglende anvendelse af Filmens Hus til filmsamlingens opbevaring har måttet afholde udgifter til leje af lager til filmopbevaring, 0,6 mio. kr. om året, og at der senere vil skulle afholdes yderligere leje- samt anlægsudgifter til opbevaringen på andre lokaliteter.

Perioden 1996-2001

9. Kulturministeriet anmodede i oktober 1995 Nationalmuseet om inden årets udgang at udarbejde en beskrivelse af forholdene og opgaverne i Filmmuseets arkiv i Bagsværd Fort med tilknyttede anbefalinger.

Baggrunden herfor var presseomtale i medierne af generelle bevaringsproblemer for filmsamlingen, herunder afblegning af farvefilmene – og ikke indberetninger fra Filmmuseet. Ministeriet henviste i den forbindelse særlig til, at museet i en redegørelse fra juni 1995 oplyste, at der ikke var særlige konserveringsproblemer ud over pladsmangel.

Ifølge Nationalmuseets rapport, der blev afgivet i december 1995, var den relative luftfugtighed og temperatur i fortets klimastyrede bokse, og navnlig på gangene, hvor mange film opbevaredes, alt for høj.

Om tilstanden i den danske samling på i alt ca. 2.750 filmtitler vurderedes det, at nedbrydningen af nitratfilmene

– i alt 540 – var så vidt fremskreden, at ca. 1/5 heraf med stor sandsynlighed ville gå til grunde inden for 10 år (i 2005), hvis der ikke blev sat aktivt ind med bevaringsforanstaltninger.

Hvad angik acetatfilmene (sort/hvid eller farve) var det vurderingen, at kun et fåtal ville få opløsningsproblemer ved udvikling af eddikesyre. Derimod havde afblegningen af de i alt 436 farvefilm, der indgik i samlingen, nået et alarmerende niveau.

Nitratfilmene, der forelå som originale negativer, var dog ifølge Filminstituttet sikret i den forstand, at de i årenes løb var blevet kopieret på et acetat/master duplikat – en såkaldt sikkerhedskopiering. Arkivet besidder i flere tilfælde tillige en nitrat- eller en acetatvisningskopi af disse film.

Rapporten indeholdt en række anbefalinger til forbedring af filmbevaringen.

Rigsrevisionens undersøgelse viste, Kulturministeriets initiativ til at få filmarkivet i Bagsværd Fort undersøgt af Nationalmuseet i efteråret 1995 var foranlediget af presseomtale af filmsamlingens tilstand –og ikke af en umiddelbart forudgående redegørelse fra Filmmuseet om forholdene, idet ministeriet ikke havde fundet denne alarmerende.

Nationalmuseets rapport fra december 1995 om filmarkivet i Bagsværd Fort afdækkede efter Rigsrevisionens vurdering forhold, der indebar, at filmlovens forudsætning om, at filmarven skal sikres for eftertiden, ikke var opfyldt. Kulturministeriet fandt ikke forholdene alarmerende og tog ingen initiativer til at forbedre opbevaringsforholdene, bl.a. på grund af uafklarede spørgsmål vedrørende organiseringen af det nye filminstitut.

10. Der blev først taget afgørende skridt til forbedring af opbevaringsforholdene for filmsamlingen i sommeren 1999, efter at et stort flertal af Folketingets partier i februar 1999 indgik aftale om, at de hidtidige årlige bevillinger til filmområdet på i alt ca. 200 mio. kr. (netto) skulle øges ganske væsentligt ved, at der i perioden 1999-2002 ville blive tilført området yderligere 450 mio. kr.

På grundlag af en handlingsplan lejede Filminstituttet som en midlertidig foranstaltning fra december 1999 i alt 1.202 m² lager- og kontorlokaler i en bygning i Naverland, Glostrup, til årligt ca. 0,6 mio. kr. 1/3 af instituttets film – alene acetatfilm – er siden opbevaret her.

Opbevaringsforholdene er væsentligt bedre end i Bagsværd Fort og beregnes, alt afhængig af materialets tilstand, at sikre mod nedbrydning i op mod 500 år.

Personalet i arkivet er blevet væsentligt styrket. Det samlede driftsbudget er øget fra 2,1 mio. kr. i 1995 til 8,0 mio. kr. i 2000.

Filminstituttet har i løbet af 1999 og 2000 iværksat nærmere undersøgelser, der skal danne grundlag for udarbejdelsen af en samlet bevaringsplan inden 2002, herunder nogle nærmere undersøgelser af filmsamlingens tilstand. Det har foreløbig vist sig, at 40 % af en kort- og dokumentarfilmsamling, modtaget fra Statens Filmcentral, havde målbart syreindhold og/eller synlig nedbrydning i gang.

Registreringen af filmene havde været mangelfuld. Et større registreringsarbejde på edb er blevet sat i værk.

Der er endvidere iværksat en række specifikke, løbende bevaringsforanstaltninger.

Det skal nævnes, at det private laboratorium Johan Ankerstjerne A/S i et ikke helt klarlagt omfang opbevarer originalnegativer til danske acetatfilm. Det er Filminstituttets plan præcist at få opklaret, hvilke negativer det drejer sig om med henblik på at få produceret fornødne sikrings- eller visningskopier.

11. Kulturministeriet baserede sit tilsyn med filmarkivet på indberetninger fra Filmmuseet. Rigsrevisionen finder dette tilfredsstillende, men finder, at ministeriets reaktion på indberetningerne fra Filmmuseet ikke var tilstrækkelig, og at der i fremtiden straks bør reageres med de fornødne initiativer, hvis indberetningerne tyder på problemer.

12. Kulturministeren underrettede i april 2001 Folketingets Kulturudvalg om, at de resterende acetatfilm i Bagsværd Fort hurtigt skulle flyttes til et udvidet lager i Naverland. En arbejdsgruppe ville desuden blive nedsat med henblik på at fremkomme med forslag til etablering af et nyt magasin til nitratfilm. Det skal udformes, så det senere vil kunne indgå i et eventuelt stort arkiv for alt filmmateriale. Overflytningen af acetatfilmene til Naverland vil efter planerne – der skal betragtes som midlertidige – finde sted i vinteren/foråret 2001-2002. Arbejdsgruppen forventes at afslutte sit arbejde i oktober 2001.

Sammenfattende viste Rigsrevisionens undersøgelse, at der først i slutningen af 1999 er blevet taget afgørende skridt til at forbedre selve opbevaringen af film, efter visse initiativer til at forbedre bevaringen. Rigsrevisionen finder, at de økonomiske konsekvenser ved sidstnævnte planer er betydelige, og de alternative løsningsmuligheder mange – navnlig hvis der på længere sigt også satses på et stort samlet arkiv. Udformningen af de nye arkiver og af den bevaringsplan for filmsamlingen, som er under udarbejdelse i Filminstituttet, bør efter Rigsrevisionens opfattelse baseres på mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens forudsætning om bevaring af film for eftertiden skal opfyldes. Det har efter Rigsrevisionens opfattelse været en mangel, at opbevaringsindsatsen hidtil ikke har været baseret på et sådant grundlag.

13. Om opbevaringsforholdenes indvirkning på filmenes anvendelse har Filminstituttet oplyst, at der ved visning af film i Filminstituttets Cinematek og udlån anvendes såkaldte visningskopier, idet originalen eller en god kopi bevares som basismateriale i filmarkivet. Visningskopier er genstand for nedbrydning, så de dårlige opbevaringsforhold i Bagsværd Fort har bidraget negativt til filmforevisningernes kvalitet.

14. Hvad angår arkivets rolle i forhold til TV og videoteknik mv., har Filminstituttet oplyst, at sikring af filmisk originalmateriale ved gode opbevaringsforhold har en væsentlig betydning for eftertiden, uanset moderne kopieringsmetoder og nye fremvisningsmedier.

Opbevaring af filmbilleder

15. Billed- og Plakatsamlingen blev grundlagt som del af Det Danske Filmmuseum i 1941.

Billedarkivet er en offentlig tilgængelig museal samling, der har til formål at samle, bevare og konservere fotos, plakater og øvrigt billedmateriale fra film, der har haft dansk biografpremiere.

Billedsamlingen opbevares i Filmens Hus. Samlingen består af billeder – mange uerstattelige – fra danske og udenlandske film, kendt fra biografernes udhængsskabe, portrætter af skuespillere og instruktører samt andet filmrelateret billedmateriale.

Samlingen kan skønsmæssigt opgøres til i alt ca. 2,3 mio. billeder med en årlig tilvækst på ca. 10.000 billeder.

Billedsamlingen er bl.a. opstået ved, at producenter af danske film siden 1964 i henhold til filmlovene har foretaget pligtmæssig aflevering af billeder.

I en ekstern rapport om bevaringstilstanden i billedsamlingen fra februar 1998 anførtes det bl.a., at opbevaringsklimaet i arkivet var for varmt og fugtigt, og at billederne stod for tæt sammenpressede, hvilket skyldtes pladsmangel. Simple forholdsregler til beskyttelse af billederne, såsom anvendelse af handsker ved brug af billederne, restriktioner ved udlån, brug af syrefrit emballeringspapir og forbud mod tobaksrygning i arkivet, var ikke iagttaget.

Rapporten viste, at ca. 27 % af samlingen var i en så dårlig stand på grund af kemiske eller fysiske skader, at de burde konserveres eller kopieres inden brug, dog snarest muligt for så vidt angik ca. 3 % af samlingen. Rapporten indeholdt en række anbefalinger, bl.a. at der burde udarbejdes en bevaringsplan. Filminstituttet har hidtil alene, i de sidste 2-3 år, taget skridt til at forbedre opbevaringen ved indførelse af mindre udgiftskrævende, simple forholdsregler.

Rigsrevisionens undersøgelse viste, at simple forholdsregler gennemført i de sidste 2-3 år har sikret en bedre bevaring af billedsamlingen end hidtil.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at arkivets indflytning i Filmens Hus ikke har medført tilfredsstillende opbevaringsforhold for billedsamlingen. Kulturministeriet har til Rigsrevisionens vurdering anført, at man finder opbevaringsforholdene forsvarlige, idet der ikke inden for de økonomiske muligheder kan tilvejebringes optimale opbevaringsforhold i alle henseender. Rigsrevisionen finder om denne problemstilling – ligesom med hensyn til opbevaring af film – at der har manglet mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens krav om bevaring af billederne for eftertiden skal overholdes. Der bør efter Rigsrevisionens opfattelse lægges vægt på disse aspekter ved udformningen af Filminstituttets bevaringsplan, som forventes udarbejdet i 2002.

16. Sammenfattende har undersøgelsen vist, at problemet med at bevare den nationale danske filmsamling ved tilfredsstillende opbevaring har været kendt i Kulturministe-

riet i 15-20 år, men at opbevaringsproblemet endnu kun er delvist og midlertidigt løst.

Undersøgelsen viste, at Filminstituttets billedsamling på samme måde som filmsamlingen, men dog i langt mindre omfang, var genstand for nedbrydning, samt at indflytningen i Filmens Hus ikke havde resulteret i tilfredsstillende opbevaringsforhold.

For såvel film- som billedsamlingen gælder det, at der har manglet mål samt kriterier og en strategi i forhold til de økonomiske muligheder for, hvordan filmlovens forudsætning om bevaringen af billederne for eftertiden skal opfyldes. Der bør efter Rigsrevisionens opfattelse lægges vægt på disse aspekter ved udformningen af de bevaringsplaner på begge områder, som er under udarbejdelse i Filminstituttet.

Rigsrevisionens undersøgelse har vist:

- at Kulturministeriet først fra sommeren 1999 tog afgørende skridt til at forbedre opbevaringen af film, trods 15-20 års kendskab til opbevaringsproblemer,
- at Kulturministeriets tilsyn med arkivet var tilfredsstillende, men at ministeriets reaktion på indberetningerne fra Filmmuseet ikke var tilstrækkelig,
- at Kulturministeriet i ansøgninger til Finansudvalget fra november 1994 og april 1995, henholdsvis om at leje og indrette Gutenberghus i København til et "Filmens Hus", oplyste, at dettes kælder ville blive anvendt til opbevaring af filmsamlingen – og Bagsværd Fort søgt afhændet – med viden om, at der ikke var sikkerhedsmæssigt grundlag for at opbevare samlingens brandfarlige nitratfilm, samt at det var tvivlsomt, om der ville være plads til resten af samlingen,
- at der siden december 1999 er gennemført en betydelig forbedring af opbevaringen for en del af filmsamlingen,
- at bevaringsproblemerne reelle omfang er betydeligt, men at forringelserne af kvaliteten i samlingerne og disses anvendelsesmuligheder ikke entydigt kan bedømmes, og i øvrigt endnu ikke er endeligt analyseret af Filminstituttet, samt
- at de bevaringsplaner for film- og billedsamlingerne, som Filminstituttet har under udarbejdelse, bør indeholde mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens forudsætning om deres bevaring for eftertiden skal opfyldes.

II. Indledning, formål og afgrænsning

A. Indledning

17. Denne beretning afgives til statsrevisorerne i henhold til § 17, stk.2, i rigsrevisorloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 3 af 7. januar 1997.

Beretningen omhandler Det Danske Filminstituts opbevaring af film og billeder, som er en aktivitet under Film-instituttet, Museum & Cinematek, og vedrører finanslovens § 21.24.02. Det Danske Filminstitut.

18. Museumsområdet var indtil april 1997 organiseret i en selvstændig institution, Det Danske Filmmuseum. Med vedtagelsen af en ny filmlov i 1997 (lov nr. 186 af 12. marts 1997) blev de tidligere institutioner, Filmmuseet, Statens Filmcentral og Det Danske Filminstitut, oprettet som en enhedsorganisation, Det Danske Filminstitut. De 3 institutioner var inden da – i sommeren 1996 – alle flyttet ind i det nye Filmens Hus i Gothersgade i København, som skulle være et kraftcenter og samlingspunkt for udviklingen af dansk film og filmkultur.

Driftsudgifterne til opbevaring af film og billeder lå i 2000 på i alt ca. 9,5 mio. kr. Værdien af film og billeder er en del af den danske kulturarv og kan ikke opgøres økonomisk.

19. Rigsrevisionen blev i forbindelse med en undersøgelse af det nye Filminstituts aktiviteter opmærksom på, at den danske filmsamling var ved at smuldre. Rigsrevisionens videre undersøgelse viste, at indflytningen i Filmens Hus og enhedsorganisationens oprettelse ikke havde ført til en bedre opbevaring af film, samt at problemet med at forbedre sikringen af filmsamlingen mod forringelse ville øges, hvis en løsning blev udskudt. Det samme gjorde sig i nogen grad gældende med hensyn til instituttets billedsamling. Rigsrevisionen besluttede derfor at foretage en nærmere undersøgelse af opbevaringsproblematikken.

20. Filmmuseet har ifølge filmlovene siden 1964 haft til opgave at sikre bevarelsen af film, filmbilleder og andet materiale vedrørende film, at indsamle og udlåne film- og tv-litteratur og at udbrede kendskabet til filmens historie bl.a. ved forevisning af film.

21. Filminstituttets filmsamling omfattede i maj 2001 ca. 36.000 enheder, dvs. originaler og kopier af danske og udenlandske kort- og dokumentar- samt spillefilm fordelt på ca. 125.000 filmspoler. Samlingen repræsenterer ca. 20.000 forskellige filmtitler.

22. Samlingen af danske film fra før 1950 består af originaler, fremstillet af det yderst eksplosions- og brandfarlige materiale nitrat. Museet er alene om at opbevare disse film. Der er taget såkaldte sikkerhedskopier af filmene på det ikke brandfarlige, men nedbrydelige materiale, acetat.

Resten af den danske samling består af acetatfilm i sort/hvid eller farve. Det drejer sig om kopier, idet originalerne (negativet) ejes af og opbevares i et ikke helt klarlagt omfang i det private laboratorium Johan Ankerstjerne A/S (Nordisk Film).

Museets udenlandske film foreligger i form af acetatkopier, men de er unikaer i den forstand, at det drejer sig om dansk versionerede eksemplarer, der vil være vanskelige at opdrive andre steder.

Et eller måske flere eksemplarer af ovenstående materiale danner den museale base i arkivet, der ikke anvendes til visning, men eventuelt til yderligere kopiering. Til visning i Cinemateket og på festivaler mv. findes – eller tages – en såkaldt visningskopi.

Frem til december 1999 blev stort set hele filmsamlingen opbevaret i Bagsværd Fort, som ejes af staten. På dette tidspunkt blev omkring 1/3 af samlingen flyttet til lejede faciliteter i Naverland, Glostrup.

23. Samlingen af billeder, i alt ca. 2,3 mio., som omfatter filmbilleder (stills) kendt fra biografernes udhængsskabe samt fotografier knyttet til filmverdenen, opbevares i Filmens Hus.

24. Film- og billedmateriale er gennem årene tilgået arkiverne primært fra producenterne, for danske films vedkommende siden 1964 i henhold til afleveringsbestemmelser i filmlovene.

B. Formål

25. Formålet med undersøgelsen har været at belyse og vurdere

- hvad der i årenes løb er gjort for at sikre instituttets film og billeder mod nedbrydning,
- Kulturministeriets tilsyn på området,
- kulturministerens oplysninger til Finansudvalget om filmsamlingens opbevaring,
- bevaringsproblemets reelle omfang på nuværende tidspunkt samt
- arbejdet med at finde en endelig løsning på bevaringsproblemerne.

C. Afgrænsning

26. Filminstituttets Museum & Cinematek omfatter filmarkivet, biblioteket, billed- og plakatarket, Cinematek (3 biografer), videotek og publikumsområde. Undersøgelsen har alene omfattet filmarkivet og billedarkivet. Fællesnævneren for de 2 arkiver er, at materialets forgængelighed stiller særlige krav til dets opbevaring – og at begge frembyder betydelige problemer.

Tidsmæssigt vedrører undersøgelsen perioden 1937 - medio 2001, men er dog særlig rettet mod perioden fra 1994.

D. Metode

27. Undersøgelsen er gennemført på grundlag af oplysninger af en besigtigelse i Bagsværd Fort og i Naverland og materiale modtaget i den forbindelse. På dette grundlag samt Filminstituttets besvarelse af en større spørgeramme har Rigsrevisionen haft møder med lederen af Museum & Cinematek til afklaring af udestående spørgsmål. Samme metode er anvendt ved undersøgelsen af billedarkivet. Rigsrevisionen har desuden indhentet oplysninger gennem en brevveksling med Kulturministeriet, navnlig vedrørende indholdet af 2 ansøgninger til Finansudvalget vedrørende Filmens Hus. Et møde med ministeriet om et udkast til beretningen affødte yderligere materiale til belysning af sa-

gen. Afsluttende har Kulturministeriet og Rigsrevisionen haft møde om det endelige beretningsudkast.

28. Kulturministeriets oplysninger og bemærkninger er i videst muligt omfang indarbejdet i beretningen.

III. Generelt om lovgrundlag og bevillinger på filmområdet

29. Den første lov vedrørende filmvirksomhed i Danmark, der har en vis relevans med hensyn til opbevaring af film, var lov nr. 117 af 13. april 1938 om Biografteatervæsenets Ordning. Loven indeholdt navnlig regler for opnåelse og udøvelse af retten – bevilling – til at drive biografvirksomhed. I henhold til loven oprettedes en filmfond, der var baseret på en afgift af overskud fra biografteatre, og som bl.a. havde til formål at virke til fremme af filmens udnyttelse i undervisningsmæssig, kulturel samt kunstnerisk henseende. Desuden oprettedes Statens Filmcentral med den opgave navnlig at fremskaffe og udleje skolefilm og film, der tjente til oplysningens fremme.

I den følgende lov på området, lov nr. 155 af 27. maj 1964 om film og biografer, institueredes Statens Filmmuseum, hvis officielle navn dog altid har været Det Danske Filmmuseum, bl.a. med den opgave at opbevare film. Driftsudgifterne til Filmmuseet samt til Statens Filmcentral afholdtes af filmfonden.

Ved lov nr. 236 af 7. juni 1972 oprettedes Det Danske Filminstitut til afløsning af filmfonden, hvis formue sammen med billetafgifterne, der bortfaldt den 1. april 1975, indtil videre forudsattes at finansiere instituttets drift. Siden da er instituttet finansieret over de almindelige finanslove.

Statens Filmcentral og Det Danske Filmmuseum blev i overensstemmelse med 1972-loven allerede fra og med finansloven for 1973-74 finansieret over de almindelige finanslovbevillinger.

I lov nr. 306 af 9. juni 1982 om film blev det som noget nyt udtrykkeligt fastslået i § 1, at loven havde til formål at fremme filmkultur i Danmark. På grundlag af denne lov fik Filmmuseet egen direktør, ansat af Kulturministeriet.

Lov nr. 218 af 5. april 1989 om film frembød i forhold til 1982-loven ikke væsentlige ændringer.

30. Ved filmloven fra 1997 (lov nr. 186 af 12. marts 1997) blev de 3 tidligere institutioner, Det Danske Filminstitut, Statens Filmcentral og Det Danske Filmmuseum, samlet i én institution. Loven bemyndigede kulturministeren til at fastsætte de nærmere regler om bl.a. opgaver og intern kompetencefordeling for Det Danske Filminstitut. Disse regler blev fastsat i bekendtgørelse om vedtægt for Det Danske Filminstitut nr. 260 af 7. april 1997 som ændret ved bekendtgørelse nr. 159 af 5. marts 1998.

På dette grundlag varetages Filminstitutts øverste ledelse af en bestyrelse, der beskikkes af kulturministeren. Den daglige ledelse varetages af en direktion, som ledes af en administrerende direktør. Direktionen ansættes af bestyrelsen. Der er endvidere nedsat et Råd for Spillefilm, et Råd for Kort- og dokumentarfilm samt et Museumsråd, som rådgiver Filminstitutts ledelse om spillefilm, kort- og dokumentarfilm og om instituttets museumsvirksomhed.

Filminstitutts struktur er funktionsopdelt med en direktør for hvert af områderne Produktion & Udvikling, der navnlig varetager filmstøtten, Distribution & Formidling samt Museum & Cinematek. Disse områder har deres aktivitetmæssige udgangspunkt i de 3 tidligere institutioner. En nydannelse var en fælles Direktion & Administration under ledelse af en administrationschef.

31. Filminstituttet fremlagde i april 1998 for Kulturministeriet en 4-årig handlingsplan for perioden 1999-2002. Det overordnede sigte med handlingsplanen var over de følgende 4 år at øge antallet af film og fastholde og videreudvikle kvaliteten af dansk film, at sikre en større og moderniseret distribution og formidling af film, at fremtidssikre den filmiske kulturarv og at øge tilbudene til publikum, herunder specielt børn og unge.

Handlingsplanen lå til grund for, at regeringen som led i en kulturpolitisk styrkelse af dansk film besluttede at øge bevillingen til filmområdet ganske væsentligt. Dette blev støttet af et stort flertal i Folketinget, der den 24. februar 1999 indgik en aftale om at øge de samlede drifts- og tilskudsbevillinger på filmområdet fra det daværende niveau

på ca. 200 mio. kr. (netto) med 50 mio. kr. i 1999, 100 mio. kr. i 2000, 150 mio. kr. i 2001 og 150 mio. kr. i 2002.

Aftalen indeholdt ikke nærmere om fordelingen af de øgede bevillinger på Filminstituttets hovedområder. Udmøntningen blev foretaget af Filminstituttet og Kulturministeriet, som efterfølgende reviderede den foreliggende handlingsplan beløbsmæssigt. Handlingsplanen indgik som bilag til Filminstituttets resultatkontrakt for perioden 1999-2002. På grundlag af Filminstituttets virksomhedsregnskaber for henholdsvis 1999 og 2000 har Rigsrevisionen udarbejdet nedenstående oversigt, der viser fordelingen af instituttets driftsudgifter og tilskud.

Tabel 1. Filminstituttets udgifter ifølge virksomhedsregnskabet for 1999 og 2000

	1999	2000
	----- Mio. kr. -----	
Produktion & Udvikling.....	170,5	184,1
Drift	17,0	17,9
Tilskud.....	153,5	166,2
Distribution & Formidling.....	43,1	63,5
Drift	29,6	29,1
Tilskud.....	13,5	34,4
Museum & Cinematek.....	21,0	26,8
Drift	21,0	26,8
Tilskud.....	-	-
Administration	42,0	44,2
Drift	40,1	40,6
Tilskud.....	1,9	3,6
I alt (bruttoudgifter).....	276,6	318,6
I alt (nettoudgifter).....	253,5	306,2

Tabel 1 viser Filminstituttets samlede drifts- og tilskudsudgifter i 1999 og 2000 (brutto), i alt henholdsvis 276,6 og 318,6 mio. kr., fordelt på hovedområder, og de samlede nettoudgifter. Nettoudgiften fremkommer ved, at der oppebæres indtægter fra bl.a. salg og udlejning af film, videoer, bøger og andet filmmateriale samt ved entréindtægter i instituttets biografer. Tilskud under administrationen vedrører stipendier og publikationer mv. Instituttet har i henhold

til finansloven hjemmel til at overføre bevillinger mellem tilskud og drift.

IV. Opbevaring af film

A. Perioden 1937-1990

a. Private initiativer og filmloven fra 1964

32. Allerede i 1937 blev der, som det fremgår af bemærkningerne til 1964-loven, på privat initiativ påbegyndt et arbejde for at redde mest muligt af den arv fra dansk film, der i årene før og efter den første verdenskrig havde haft en dominerende rolle på det internationale marked.

I fortsættelse af disse initiativer oprettedes i 1941, som en afdeling af den private kortfilmproducent Dansk Kulturfilm, et filmarkiv, der fra 1947 fik navnet Det Danske Filmmuseum. Udgifterne til museets drift afholdtes indtil 1948 af Dansk Kulturfilms midler og siden ved direkte tilskud fra Filmfonden. Museets daglige leder var i økonomiske og administrative anliggender ansvarlig over for Statens Filmcentrals direktør. I museums-mæssige og film-kunstneriske spørgsmål var museet i perioden 1947-1978 underlagt et tilsynsråd, hvori bl.a. Justitsministeriet, senere også Kulturministeriet og Filmfonden, var repræsenteret.

33. Det fremgik tillige af bemærkningerne til filmloven fra 1964, at for den videre udvikling af filmkunsten ville kendskabet til tidligere perioders film være af overordentlig betydning. At bevare gamle film, efter at de fra et rent erhvervsmæssigt synspunkt havde mistet deres værdi, og sikre dem for eftertiden var derfor blevet et problem, der i høj grad påkaldte sig interesse.

34. Det var på denne baggrund, at Det Danske Filmmuseum i henhold til lovens § 31 fik til opgave at sikre bevarelsen af film, filmbilleder og andet materiale vedrørende film, at indsamle og udlåne filmlitteratur og at udbrede kendskabet til filmens historie, bl.a. ved forevisning af film.

Ifølge lovens § 32 skulle producenten af enhver dansk film, som forevises offentligt, på begæring af Filmmuseet aflevere en ubrugt kopi af filmen samt et fuldstændig sæt

af de til reklamebrug fremstillede billeder fra filmen mod godtgørelse af udgifterne ved fremstillingen af kopi og billeder.

Det fremgik videre af denne paragraf, at negativer til danske film, der havde været forevist offentligt, ikke måtte tilintetgøres, forinden de vederlagsfrit havde været tilbudt museet, og dette havde erklæret ikke at ville overtage dem.

De omhandlede kopier, billeder og negativer måtte ikke udnyttes forretningsmæssigt af museet.

b. Opbevaring af film i Bagsværd Fort fra 1962

35. Filmsamlingen er siden 1962, og stort set i sin helhed frem til december 1999, blevet opbevaret i det fredede Bagsværd Fort, der opførtes i 1893 som led i Københavns Landbefæstning. I 1966 overtog Kulturministeriet fortet fra Forsvarsministeriet. Anvendelsen af fortet skal ses på baggrund af, at en stor del af samlingen bestod af film fra før 1950, der var fremstillet af det særdeles brand- og eksplosionsfarlige materiale nitrat. Fortets tykke betonvægge og beliggenhed på et relativt stort indhegnet areal ydede tilstrækkelig sikkerhed mod denne fare. Museet rådede i fortet over ca. 900 m² (brutto) og ca. 5.000 hyldemeter. Opbevaringen skete under en vis nedkøling i sikrede bokserum, men i de sidste 10-15 år også ved inddragelse af fortets gangarealer.

Før 1962 var samlingen blevet opbevaret uden særlige sikkerhedsforanstaltninger eller nedkøling – fra 1952 i nogle barakker i Hvalsø.

36. Det fremgik af 1964-lovens bemærkninger, at museet rummede et meget stort antal danske og udenlandske spillefilm af filmhistorisk værdi.

Filmsamlingen er i årenes løb vokset betydeligt. Den indeholdt eksempelvis i 1958, 1969, 1984, 1988 og 2001 henholdsvis ca. 2.500, 4.900, 12.600, 13.700 og 36.000 filmenheder. Samlingen rummede dels film, fremstillet af nitrat, dels siden 1950 et stadigt voksende antal film, fremstillet af acetat, herunder såvel sort/hvid som farvefilm.

37. I de første mange år siden filmens begyndelse i 1890'erne blev cellulosenitrat benyttet til fremstilling af film (nitratfilm). Nitrat er et meget brandfarligt materiale, og der stilles derfor særlige krav til opbevaringen. Ved an-

tændelse, der også kan ske ved selvantændelse, forbrænder nitratfilm voldsomt under afgivelse af giftige og eksplosive gasser.

I begyndelsen af 1950'erne blev cellulosenitrat afløst af celluloseacetat (acetatfilm). Blandt disse film har farvefilm siden midten af 1950'erne været stadig mere dominerende.

38. Man havde i filmverdenen siden 1940'erne haft opmærksomheden rettet mod, at nitratfilm nedbrydes under fugtige opbevaringsforhold, særlig hvis temperaturen ikke var tilstrækkelig lav.

Siden begyndelsen af 1980'erne havde forskningen kunnet konstatere, at også acetatfilm gennemløb en uundgåelig nedbrydningsproces, fordi de udviklede eddikesyre. I fagkredse benævnt som "eddikesyre-syndrom". Nedbrydningen af såvel nitrat- som acetatfilm betegnes som autokatalytisk, hvori ligger, at processerne selv bidrager til den fortsatte nedbrydning, der ender med, at et tilsyneladende stabilt materiale efter en årrække smuldrer væk.

For acetatfarvefilm gælder det yderligere, at de afbleges, også under opbevaring i mørke. Afblegningen i farverne fremmes jo mere fugtigt og varmt, de opbevares. Afblegningen sker, uanset om filmen i øvrigt er under nedbrydning.

Oprindelige farver kan ikke genoprettes. Eneste mulighed herfor er ifølge Filminstituttet at kopiere eller at scanne billedinformationerne over på et nyt materiale. Uden et velbevaret originalmateriale er der imidlertid intet at referere til ved korrektion af farverne.

39. Der fremkom i perioden 1962-1990 ingen væsentlige initiativer med hensyn til ændringer i opbevaringen af film i Bagsværd Fort. En andel på 4-5 årsværk af Filmmuseets personale på i alt 18-20 årsværk har i årenes løb, og helt frem til december 1999, været tilknyttet filmarkivet i Bagsværd. Arbejdet for personalet har bestået i at yde en bevaringsindsats, registrere modtagne film samt klargøre film til forevisning.

I en skrivelse fra december 1979 gjorde Filmmuseet Kulturministeriet opmærksom på, at pladsforholdene i fortet var blevet mere og mere kritiske, hvilket gentages i en skrivelse fra 1980, hvori det oplyses, "at især i vort boks-

anlæg (i Bagsværd Fort) er pladsmanglen nu så akut, at vi må opbevare film under forhold, der mildt sagt er uforsvarlige.” I en skrivelse fra april 1986 gjorde Filmmuseet opmærksom på, at der for hver dag, der gik, forsvandt dele af ældre danske kortfilm, samt at der var behov for – ligesom det svenske filminstitut havde – at få et køleanlæg til nedfrysning af farvefilm, idet disse ellers ville miste farven. Museet anførte i den forbindelse, at alle danske farvenegativer opbevarede i et køleanlæg hos Johan Ankerstjerne A/S, men at man måtte befrygte, at dette laboratorium en dag ikke havde den fornødne kapacitet og midler hertil.

I en skrivelse fra november 1987 om anlægsønsker for de næste 10 år oplyste Filmmuseet, at der ville være behov for at udvide boksanlægget i fortet med 193 m², bl.a. under henvisning til, at man i 1989 skulle overtage en filmsamling, ”Statens arkiv for historiske film og stemmer”, der hidtil havde været opbevaret i Nationalmuseet.

Filmmuseet gjorde således flere gange i perioden 1979-1990 Kulturministeriet opmærksom på væsentlige pladsproblemer og – i henvendelsen i april 1986 – på utilfredsstillende klimaforhold vedrørende filmsamlingens opbevaring i Bagsværd Fort, uden at der blev truffet foranstaltninger til forbedringer af selve opbevaringen. Kulturministeriet ydede i denne periode mindre bevillinger til restaurering af film – og sikrede sig navnlig, at samlingens danske nitratfilm blev sikkerhedskopieret på acetatmateriale. Ministeriet anførte til Rigsrevisionen, at Filmmuseets skrivelser ikke indeholdt konkrete forslag om indretning, klima- og køleanlæg samt andre tekniske installationer – og intet nævner om eksisterende problemer i tilknytning hertil. Ministeriet anførte tillige, at det ville have været gavnligt, hvis man på et tidligere tidspunkt i forskerkredse og på Filmmuseet havde tilvejebragt den fornødne faglige og dokumenterede viden om filmmaterialernes nedbrydningsprocesser, der kunne danne grundlag for en tilstandsvurdering. Ministeriet angav imidlertid ikke, hvem der skulle have taget initiativet til at få foretaget vurderingen. Rigsrevisionen finder, at Filmmuseets indberetninger om opbevaringsforholdene i Bagsværd Fort, trods manglende konkretisering af anlæggets tekniske problemer, var tilstrækkeligt alarmende til, at ministeriet i løbet af 1980’erne burde have taget initiativ til med den fornødne ekspertbistand at få foretaget en tilstandsvurdering.

Rigsrevisionens bemærkninger

Rigsrevisionen finder, at Filmmuseets indberetninger om opbevaringsforholdene i Bagsværd Fort, trods manglende konkretisering af anlæggets tekniske problemer, var tilstrækkeligt alarmerende til, at ministeriet i løbet af 1980'erne burde have taget initiativ til med den fornødne ekspertbistand at få foretaget en tilstandsvurdering.

B. Perioden 1991-1995**a. Planer om at udvide opbevaringskapaciteten ved en tilbygning til Bagsværd Fort samt helt at flytte filmsamlingen**

40. Kulturministeriet fik på finansloven for 1992 bevilget 5,3 mio. kr. til – som det anførtes i anmærkningerne – udvidelse af Filmmuseets boksanlæg i Bagsværd. Det oplystes videre, at udvidelsen var nødvendig, efter at man i 1989 havde overtaget Nationalmuseets filmsamling. Som det imidlertid fremgik af anmærkningerne til lov om tillægsbevilling for 1993 og 1994, kunne kun en marginal del af bevillingen anvendes. Det skyldtes, at der ikke var udarbejdet og vedtaget den lokalplan for området, der var nødvendig, før byggeriet kunne iværksættes. Bevillingen blev derfor genbevilget – senest 5,1 mio. kr. på tillægsbevillingsloven for 1994.

41. Ud over planen om at udvide boksanlægget i Bagsværd Fort havde Kulturministeriet siden begyndelsen af 1990'erne haft overvejelser om helt at flytte filmarkivet fra fortet.

Undervisningsministeriets Byggedirektorat blev på denne baggrund af Kulturministeriet anmodet om at foretage en undersøgelse af relevante lokaliteter og forelagde i et notat af 17. februar 1993 et skitseforslag med budgetoverslag for indretning af arkivfaciliteter mv. på Biblioteksskolen på Amager. Endvidere indeholdt notatet forslag til ændringer af Bagsværd Fort omfattende en tilbygning til administrationen samt istandsættelse af boksanlæggene. Overslagene for de 2 projekter var på henholdsvis 7,9 mio. kr. og 10,3 mio. kr.

Det fremgik imidlertid af notatet, at der ikke kunne opnås tilladelse fra Københavns Brandvæsen til indretning af et brandsikret magasin til nitratfilmsamlingen på Biblio-

teksskolen. Der blev herefter drøftet forskellige placeringer af nitratfilmene med bl.a. Forsvarsministeriet.

42. Drøftelsen af de alternative arkivmuligheder fandt sted stort set samtidig med, at ministeriet i januar 1993 blev bekendt med, at der ville være mulighed for at samle filminstitutionerne i Hovedbiblioteket på Kultorvet i det indre København, idet biblioteket skulle flyttes til en anden lokalitet. Dette var ifølge Kulturministeriet medvirkende til, at ovennævnte overvejelser blev stillet i bero.

43. I juli 1993 opgjorde filminstitutionerne i forbindelse med overvejelserne om indflytning i Hovedbiblioteket med bistand fra Byggedirektoratet behovet for lokaler, lager og magasiner. I september 1993 stod det klart, at Hovedbiblioteket ikke kunne benyttes, idet bygningen blev udlejet til anden side (Niels Brock, Business College).

Med fortsat bistand fra Byggedirektoratet indledtes i juni 1994 forhandlinger om leje af Gutenberghus-bygningen i Gothersgade i København, der resulterede i en kontrakt i november 1994 med ejeren, Egmont-fonden, om leje af bygningen til et Filmens Hus.

b. Oplysninger til Finansudvalget om at flytte filmsamlingen til det nye Filmens Hus

44. Ovennævnte forhandlinger om at leje Gutenberghus-bygningen resulterede i, at Kulturministeriet søgte Finansudvalget om at leje bygningen, i alt 9.725 m², for 9,2 mio. kr. om året til brug som et fælles filmhus for Det Danske Filminstitut, Statens Filmcentral, Det Danske Filmmuseum og Statens Filmcensur (nu Medierådet). Finansudvalget tiltrådte ansøgningen ved Akt 31 26/10 1994. I aktstykket anførte ministeriet, at formålet med at samle de danske filminstitutioner i et fælles filmhus ”dels er at forstærke disse institutioners udadvendte arbejde, dels at løse lokaleproblemer for Det Danske Filmmuseum, herunder også museets afdeling i Bagsværd.” Det oplystes videre, ”at de statslige bygninger søges afhændet i 1995 med overtagelse umiddelbart efter institutionernes fraflytning. Provenuet tilfalder Finansministeriet.” Endelig oplystes det, ”at Det Danske Filmmuseums afdeling i Bagsværd, ”Bagsværd Fort” er vurderet til 5,5 mio. kr.”

45. Rigsrevisionen har over for Kulturministeriet anført, at Akt 31 26/10 1994 måtte læses således, at Bagsværd Fort ville blive søgt afhændet til en køber uden for staten, idet det blev angivet, at provenuet af de statsligt ejede bygninger ville tilfalde Finansministeriet, ligesom det blev angivet, at fortet var vurderet til 5,5 mio. kr. Da det også oplystes, at Filmens Hus ville løse lokaleproblemerne for museets afdeling i Bagsværd, gav aktstykket efter Rigsrevisionens vurdering klart indtryk af, at også filmsamlingen ville blive flyttet til Filmens Hus.

46. I januar 2001 opbevaredes 2/3 af filmsamlingen fortsat i Bagsværd Fort, og Rigsrevisionen anmodede derfor Kulturministeriet om at redegøre for, på hvilket grundlag oplysningerne om flytningen af filmsamlingen til Filmens Hus var afgivet til Finansudvalget. Kulturministeriet har ikke anfægtet, at aktstykket gav indtryk af, at filmsamlingen ville blive flyttet til Filmens Hus. Rigsrevisionen har i det følgende sammenfattet ministeriets oplysninger herom.

47. De arkitektmæssige opgaver vedrørende udformningen af planer for indretningen af Filmens Hus blev overdraget til Undervisningsministeriets Byggedirektorat, der udformede en programskitse dateret juli 1994. I skitsen, der ifølge Kulturministeriet dannede grundlag for oplysningerne i Akt 31 26/10 1994, var det angivet, at filmarkivet ville kunne etableres i kælderen, men ikke nærmere hvorledes. Det fremgik alene, at der var afsat ca. 3/4 af kælderen til arkivformål, hvilket svarede til ca. 1.650 m², samt at dette areal var tildelt såvel Filmmuseet som Statens Filmcentral.

Det må nævnes, at Byggedirektoratet, som tidligere anført, i juli 1993 havde fået oplysninger om de enkelte filminstitutioners lokalebehov.

48. Rigsrevisionens brevveksling med Kulturministeriet viste, at ministeriet var klar over, at der ville være afgørende sikkerhedsmæssige hindringer for at opbevare de eksplosions- og brandfarlige nitratfilm i Filmens Hus i det indre København. Det fremgik bl.a., at problematikken var blevet taget op i forbindelse med indretning af arkiv på Biblioteksskolen.

Kulturministeriet har i maj 2001 over for Rigsrevisionen anført, at det ikke fremgår klart af sagen, ”i hvilket omfang

man ved udarbejdelsen af skitsen har taget højde for sikkerhedsproblemer i tilknytning til nitratfilmene. Man har givet arbejdet ud fra en formodning om, at man kunne finde en løsning på sikkerhedsproblemet i Gothersgade.”

49. Ved Akt 240 19/4 1995 gav Finansudvalget tilslutning til, at der anvendtes 38,6 mio. kr. til selve indretningen af Filmens Hus.

Ministeriet oplyste i aktstykket, at det søgte beløb ville blive tilvejebragt ved 3 nærmere angivne genbevillinger, heraf de førnævnte 5,1 mio. kr., der var afsat til opførelse af en tilbygning til Det Danske Filmmuseums afdeling i Bagsværd. Endvidere oplystes det, ”at hovedparten af afdelingen i Bagsværd sammen med Det Danske Filmmuseum samles med de øvrige filminstitutioner i Filmens Hus, hvorfor genbevillingen nu indgår i finansieringen af ombygningen af kælderen i Gutenberghus til arkivformål.”

Inden da – i januar 1995 – havde en bedømmelseskomité, nedsat af Kulturministeriet, blandt 5 forslag valgt det endelige projekt til indretning af huset. Det fremgik heraf, at Filmmuseet af det samlede kælderareal på 1.650 m² kun fik tildelt ca. 320 m² til filmarkiv og andre arkivalier.

Det fremgik herudover af referatet fra et møde den 17. januar 1995 i Kulturministeriet, at der skulle påregnes en del tekniske undersøgelser til bl.a. klimaanlæg, før det ville kunne fastslås, at det er muligt af flytte arkivet med.

Yderligere fremgik det af et referat af et møde den 1. februar 1995 vedrørende Filmhusets driftsudgifter udarbejdet af Kulturministeriet, at det formentlig ville blive vanskeligt at få tilladelse til at anbringe nitratfilmene i det indre København, hvorfor afhændelsen af Bagsværd Fort måtte tage højde for denne situation.

50. Rigsrevisionen gav over for Kulturministeriet udtryk for den vurdering, at Akt 240 19/4 1995 sammenholdt med Akt 31 26/10 1994 ganske vist ikke stillede i udsigt, at hele filmsamlingen ville blive overført til Filmens Hus, idet det var anført, at (blot) hovedparten af afdelingen i Bagsværd skulle flyttes til Gutenberghus, men at det på den anden side var anført, at kælderen skulle anvendes til arkivformål. Indtrykket af, at der med begrebet arkivformål sigtedes på opbevaring af film, forstærkedes efter Rigsrevisionens opfattelse af, at den bevilling, 5,3 mio. kr., der lå

til grund for genbevillingen på 5,1 mio. kr., oprindeligt blev ydet til udvidelse af Filmmuseets boksanlæg i Bagsværd til arkivering af film.

51. Kulturministeriet har over for Rigsrevisionen anført, at det formentlig kan gøres gældende, at ministeriet i Akt 240 19/4 1995 mere udtrykkeligt burde have præciseret, at forudsætningen for at afhænde Bagsværd Fort ikke længe var til stede.

52. Det kan oplyses, at en række juridiske og økonomiske aspekter i sagen om ombygningen af Gutenberghus er blevet behandlet i statsrevisorernes beretning nr. 7/97 om den statslige byggeadministration. Det fremgår heraf, at de samlede ombygnings- og indretningsudgifter androg 58,4 mio. kr., og muligvis lidt mere, dvs. en fordyrelse på ca. 20 mio. kr. i forhold til den udgift på 38,6 mio. kr., der var stillet Finansudvalget i udsigt i Akt 240 19/4 1995.

53. Hvad angik oplysningen i Akt 31 26/10 1994 om, at de statslige bygninger, dvs. det tidligere Filminstituts og Det Danske Filmmuseums ejendom på Christianshavn samt Bagsværd Fort, søgtes afhændet i 1995, at provenuet ville tilfalde Finansministeriet, samt at Bagsværd Fort var vurderet til 5,5 mio. kr., kan oplyses følgende:

Ejendommen på Christianshavn blev afhændet med et nettoprovenu på 10,7 mio. kr.

Hvad angik fortet, fremgik det af Kulturministeriets oplysninger, at man havde haft kontakt med Gladsaxe Kommune om en eventuel overtagelse. Kulturministeriets seneste kontakt med kommunen herom var et møde i marts 1993. Af mødereferatet fremgik det, at der ville være driftsudgifter forbundet med et eventuelt ejerskab, og at kommunen ikke havde konkrete planer om anvendelse af selve fortet. Kommunen var derfor kun interesseret i en overtagelse, hvis der blev tale om en symbolsk betaling.

54. Rigsrevisionen finder, at der i realiteten ikke var noget grundlag for i Akt 31 26/10 1994 at have stillet Finansudvalget i udsigt, at filmsamlingen i Bagsværd Fort ville blive overflyttet til Filmens Hus, idet brandmyndighederne – hvad Kulturministeriet inden afgivelsen af aktstykket vid-

ste – næppe ville give tilladelse til en opbevaring af nitratfilm i det fremtidige Filmens Hus i Gothersgade.

Ved afgivelsen af en senere ansøgning til Finansudvalget, Akt 240 19/4 1995, om anvendelse af 38,6 mio. kr. til indretningen af huset havde Kulturministeriet oplysninger, der viste, at det var tvivlsomt, om Filmens Hus ville kunne rumme den øvrige del af filmsamlingen, der består af brandmæssigt ufarlige acetatfilm. Rigsrevisionen finder, at Kulturministeriet i dette aktstykke burde have oplyst, at Filmens Hus ikke ville kunne anvendes til opbevaring af nitratfilm, og at det var tvivlsomt, hvor stor en del af de øvrige film der ville kunne opbevares i huset.

Spørgsmålet er, om den del af filmsamlingen, der ikke frembød specifik brandfare, dvs. acetatfilmene, ville kunne have været opbevaret i huset. Denne mulighed blev opgivet, bl.a. fordi der i det endelige indretningsprojekt fra december 1994 kun blev afsat 320 m² til Filmmuseets arkiv til filmopbevaring. Det var ikke inden afgivelsen af ansøgningen til Finansudvalget blevet undersøgt, om arealet ville være tilstrækkeligt til at rumme den store samling af acetatfilm, hvilket Filmmuseet ved et møde den 14. marts 1995 ytrede tvivl om.

Ved afgivelsen af Akt 240 19/4 1995 forelå der således oplysninger og materiale, der viste, at det var tvivlsomt, om acetatfilmene ville kunne opbevares i Filmens Hus. Kulturministeriet har over for Rigsrevisionen anført, at det formentlig kan gøres gældende, at ministeriet i dette aktstykke mere udtrykkeligt burde have præciseret, at forudsætningen for at afhænde Bagsværd Fort ikke længere var til stede.

55. Den omstændighed, at Filmens Hus ikke kunne – og kan – anvendes til filmopbevaring, bidrog til, at huset ud fra en økonomisk synsvinkel er blevet – og vil blive – væsentligt dyrere, end det blev stillet Finansudvalget i udsigt i Akt 31 26/10 1994 og Akt 240 19/4 1995. For det første blev selve indretningen af huset fordyret fra de forudsatte 38,6 mio. kr. til knap 58,4 mio. kr. Hertil skal der i princippet lægges anlægsudgifter, foreløbig budgetteret til 6 mio. kr., til opførelse af et nitratfilmmagasin. Til den årlige leje af Gutenberghus skal der også lægges lejeudgifter, der nu andrager 0,6 mio. kr. om året, og efter de foreliggende planer vil andrage i alt ca. 1,2 mio. kr. om året til opbevaring af acetatfilm, jf. pkt. 79 og 91.

Rigsrevisionens bemærkninger

Rigsrevisionens undersøgelse har vist, at Kulturministeriet i ansøgningen til Finansudvalget, Akt 31 26/10 1994, om at leje Gutenberghus i København til et fælles Filmens Hus for de dengang eksisterende 4 statslige filminstitutioner (inkl. Medierådet) oplyste, at Det Danske Filmmuseums filmsamling i Bagsværd Fort ville kunne overflyttes til huset – vel vidende, at brandmyndighederne næppe ville tillade, at der her blev opbevaret den del af samlingen, der består af eksplosions- og brandfarlige nitratfilm.

Ved afgivelsen af en senere ansøgning til Finansudvalget, Akt 240 19/4 1995, om anvendelse af 38,6 mio. kr. til indretningen af huset, havde Kulturministeriet oplysninger, der viste, at det var tvivlsomt om Filmens Hus ville kunne rumme den øvrige del af filmsamlingen, der består af brandmæssigt ufarlige acetatfilm. Rigsrevisionen finder, at Kulturministeriet i dette aktstykke burde have oplyst, at Filmens Hus ikke ville kunne anvendes til opbevaring af nitratfilm, og at det var tvivlsomt, hvor stor en del af de øvrige film, der ville kunne opbevares i huset.

Endelig viste Rigsrevisionens undersøgelse, at Filminstituttet som følge af den manglende anvendelse af Filmens Hus til filmsamlingens opbevaring har måttet afholde udgifter til leje af lager til filmopbevaring, 0,6 mio. kr. om året, og at der senere vil skulle afholdes yderligere lejesamt anlægsudgifter til opbevaringen på andre lokaliteter.

C. Perioden 1996-2001

a. Rapport, udarbejdet af Nationalmuseet i december 1995 om Filmmuseets arkiv i Bagsværd Fort, herunder om arkivets opgaver, opbevaringsforhold og filmenes tilstand

56. Kulturministeriet anmodede i oktober 1995 Nationalmuseet om inden årets udgang at udarbejde en beskrivelse af opgaverne i Filmmuseets arkiv i Bagsværd Fort.

Redegørelsen skulle indeholde forslag til, hvorledes eventuelle problemer vedrørende filmenes bevaringstilstand, opbevaringsforhold og tilgængelighed kunne løses, herunder hvorledes løsningsforslagene burde prioriteres.

Baggrunden for undersøgelsen, der i væsentlig grad blev foretaget af en konservator med speciale i fotografisk materiale, var ifølge Filmmuseets årsberetning for 1995 forlydender i medierne om generelle bevaringsproblemer – herunder afblegning af farvefilmene – i museets samlinger. Rigsrevisionens videre undersøgelse viste, at forly-

denderne nærmere bestemt drejede sig om en stort opsat artikel i et dagblad og en udsendelse i TV i efteråret 1995. Kulturministeriet har bekræftet, at det var presseomtalen, der foranledigede ministeriet til at få foretaget Nationalmuseets uvildige undersøgelse af situationen – og ikke indberetninger fra Filmmuseet. Ministeriet henviste i den forbindelse til, at Filmmuseet i en redegørelse fra juni 1995 oplyste, at der ikke var særlige konserveringsproblemer, ud over pladsmangel, hvad angik museets danske og udenlandske sort/hvide film, samt at Det Danske Filmmuseums aktivitet som filmkonserverende institution befandt sig i den bedre ende af filmarkivverdenen.

Rigsrevisionens gennemgang af redegørelsen viser, at den bør læses i sin helhed, idet det også fremgår, at Filmmuseet vil fastholde, at man kun ved at få bygget et helt nyt boksanlæg som de findes i filminstitutterne i Sverige, Norge og Finland, på længere sigt kan sikre, at museet vil kunne opfylde opbevaringsforpligtelsen i henhold til filmloven.

57. Nationalmuseets rapport fremkom i december 1995. Den var den første af sin art, der behandlede opbevaringsforholdene i fortet og samlingens tilstand. Da rapporten fortsat er det eneste dokument, der samlet behandler disse aspekter, har Rigsrevisionen i det følgende sammendraget dens indhold, suppleret med en række oplysninger, indhentet fra Filminstituttet om aktiviteterne og de tekniske forhold, der mere generelt er knyttet til filmopbevaringen.

Arkivets opgaver set på baggrund af Filmsamlingens omfang

58. Rigsrevisionen har som udgangspunkt for beskrivelsen i det følgende valgt at bringe nedenstående tabel, fra Nationalmuseets rapport af december 1995, der viser filmsamlingen i Filmmuseets arkiv i Bagsværd Fort, fordelt på danske og udenlandske film opgjort på titler, enheder og filmspoler.

**Tabel 2. Filmsamlingen i Filmmuseets arkiv i Bagsværd
Fort i henhold til Nationalmuseets rapport af december
1995**

	Titler	Enheder	Filmspoler
	---- Antal ----		
Danske film	2.750	5.500	11.000
Udenlandske film	12.250	24.500	49.000
I alt.....	15.000	30.000	60.000

Tabel 2 viser, at samlingen – såvel spillefilm som kort- og dokumentarfilm – i 1995 indeholdt ca. 15.000 titler. Hver titel, dvs. film, forelå gennemsnitlig i 2 eksemplarer i form af kopier med lydbånd, således, at der var i alt ca. 30.000 filmenheder. Dette svarede igen til ca. 60.000 filmspoler, der hver kunne indeholde fra få til flere hundrede meter film. Blandt samlingens 15.000 titler var 12.250 udenlandske film, mens resten, 2.750 film, eller knap 20 %, var danske. Samlingens størrelse var til dels opgjort skønsmæssigt.

59. Til at administrere samlingen rådede arkivet i 1995 over et budget på ca. 2,1 mio. kr. og 4,5 årsværk – en personaleindsats, der havde været stort set uforandret i 20-30 år, og som blev opretholdt frem til december 1999. Der blev ikke stillet krav til personalet om særlig konserveringsfaglig eller filmvidenskabelig uddannelse.

Opgaverne for arkivet kunne sammenfattes under begreberne bevaring, indsamling og formidling. De nedenfor beskrevne opgaver på disse felter består fortsat i dag som den mere rutinemæssige del af arkivets arbejde.

60. Bevaringsindsatsen var især koncentreret om at sikre nitratfilmene ved at sørge for at de blev kopieret over på acetat. Endvidere var der et almindeligt tilsyn med opbevaringsforholdene, herunder de klimastyrede bokse, hvori filmene opbevarede.

61. Indsamlingen af film omfattede en registrering af indgået materiale, herunder oplysninger om bl.a. filmtitel, antal kopier, materialetype, visningskvalitet og klargøringsindsats.

Dette arbejde har i årenes løb været præget af efterslæb, hvilket bl.a. forklaredes ved, at man fra en producent plud-

selig på én gang kunne have modtaget et meget stort antal filmtitler – måske over 500 – som alene blev registreret som ”en samling”. En optælling, foretaget af arkivet i foråret 2001, viste, at samlingen udgjorde ca. 36.000 enheder og ca. 125.000 filmspoler. Samlingen repræsenterede ifølge Filminstituttets skøn ca. 20.000 forskellige filmtitler.

62. Formidlingsarbejdet som omfattede klargøring – navnlig gennemsyn og eventuel rensning – sikrede, at filmene kunne anvendes ved forevisninger i museets biograf (i dag Cinemateket), Den Danske Filmskole og for indenlandske filmklubber mv. samt kunne udsendes til festivaler, filmarkiver og ambassader mv. i udlandet. Hovedparten af arkivets personaleressourcer, svarende til 3 årsværk, medgik til disse aktiviteter.

Udlån af film til festivaler og andre kulturfremstød betragtes som promotion, hvorfor der i dag kun opkræves et gebyr (500 kr.) for film, som skal fremvises på kommerciel basis. Gebyret skal dække omkostninger i forbindelse med klargøring af filmen. Der er således kun tale om en beskedent årlig indtægt for Filminstituttet.

63. Der foretages hvert år nykopiering af film til visning samt sikring og restaurering. Det skal nævnes, at arkivet ikke har udstyr til at foretage kopiering af film. Denne opgave overdrages mod betaling til private laboratorier, navnlig Johan Ankerstjerne A/S. Prisen for almindelig kopiering af en spillefilm andrager typisk ca. 40.000 kr., mens prisen for restaurering af en såkaldt master til en spillefilm koster 200.000-250.000 kr. Ifølge Filminstituttets budget for 2001 er der afsat 0,8 mio. kr. til nykopiering af film og 2,8 mio. kr. til sikring (sikkerhedskopiering og restaurering).

Opbevaringsforholdene for filmsamlingen

64. Der var, som tidligere anført, på fortet ca. 900 m² (brutto) til rådighed til at rumme filmsamlingen, inkl. dertil hørende arbejdsrum og kontorer. Opbevaringspladsen var på ca. 5.000 hyldemeter, som var fuldt udnyttet. Ved rapportens afgivelse i 1995 benyttedes yderligere som en midlertidig foranstaltning 2 store lejede containere til opbevaring.

65. Ifølge rapporten var den relative luftfugtighed og temperatur i de klimastyrede bokse på henholdsvis 60 % og ca. 7°. Dette skulle ses på baggrund af, at luftfugtigheden som maksimum burde ligge på omkring 35 %, og at en sænkning af temperaturen også ville bidrage til at forlænge materialets levetid. Særlig uheldigt var det, at en stor del af filmene blev – og fortsat bliver – opbevaret i fortets korridorer, som ikke var klimastyrede, og hvor temperaturerne om sommeren – ifølge Rigsrevisionens oplysninger fra besigtigelsen i januar 2001 – stiger til omkring 15° og luftfugtigheden til 90 %.

Tilstanden i den danske del af filmsamlingen

66. De danske film blev opgjort til ca. 2.750 titler, svarende til knap 20 % af samlingen. Det mere nøjagtige antal og filmenes fordeling efter forskellige kriterier fremgår af nedenstående oversigt, der er uddraget af Nationalmuseets rapport.

Tabel 3. Danske film, inkl. kort- og dokumentarfilm i Film-museets arkiv i Bagsværd Fort, i henhold til Nationalmuseets rapport fra december 1995

	Titler	Enheder	Filmspoler
	---- Antal ----		
Sort/hvide stumfilm (Nitrat) ...	300	600	1.200
Sort/hvide tonefilm (Nitrat)	240	480	960
Sort/hvide tonefilm (Acetat)...	1.760	3.520	7.040
Farvetonefilm (Acetat).....	436	872	1.744
I alt.....	2.736	5.472	10.944

Tabel 3 viser, at arkivets danske filmsamling indeholdt 540 nitratfilm og 2.196 acetatfilm, svarende til henholdsvis ca. 20 % og 80 % af de i alt 2.736 filmtitler. Der var 436 farvefilm. Antallet af enheder var 5.472, fordelt på 10.944 filmspoler.

Til opgørelsen skal lægges en filmsamling, ”Statens arkiv for historiske film og stemmer”, som Filmmuseet modtog i 1989 fra Nationalmuseet. Denne samling, der overvejende bestod af nitratfilm, var opgjort til 3.542 spoler. Hidtil havde samlingen ifølge Filminstituttet været opbevaret uden særlige klimafaciliteter eller brandmæssige sikkerhedsforanstaltninger i Nationalmuseet.

Den danske filmsamling udgjorde i maj 2001 i alt ca. 2.870 titler.

67. Om tilstanden i den danske samling vurderedes det i rapporten, at nedbrydningen af nitratfilmene var så vidt fremskreden, at ca. 1/5 heraf med stor sandsynlighed ville gå til grunde inden for 10 år (i 2005), hvis der ikke blev sat aktivt ind med bevaringsforanstaltninger.

Hvad angik acetatfilmene (sort/hvid eller farve) var det vurderingen, at kun et fåtal ville få opløsningsproblemer ved udvikling af eddikesyre. Derimod havde afblegningen af de 436 farvefilm, der indgik i samlingen, ifølge Filmmuseets egne oplysninger til rapporten nået et alarmerende niveau. Af rapporten fremgik det, at der ikke fandtes en objektiv målemetode til bedømmelse af farvefilmens tilstand, hvorfor Nationalmuseet ikke kunne kvantificere problemets omfang inden for den givne tidsramme for undersøgelsen.

68. Selv om nitratfilmene, der forelå som originale negativer, stod i fare for at blive nedbrudt, var de dog ifølge Filminstituttet sikret i den forstand, at de i årenes løb ved Filmmuseets foranstaltning var blevet kopieret på et acetat/master duplikat – en såkaldt sikkerhedskopiering. Arkivet besidder i flere tilfælde tillige en nitrat- eller en acetatvisningskopi af disse film.

69. Det kan oplyses, at alle danske nitratfilm (originalnegativerne) er blevet afleveret af producenterne til Filmmuseet i løbet af 1970'erne som følge af det erkendte sikkerhedsproblem.

Derimod opbevares i vidt omfang originalnegativer til de danske acetatfilm hos Johan Ankerstjerne A/S eller andre private laboratorier som producenterens ejendom. Filminstituttet har ikke specifik viden om disse titler eller opbevaringsforholdene.

Tilstanden i samlingens udenlandske film

70. Omkring 12.250 titler, eller ca. 80 % af samlingen, bestod ifølge Nationalmuseets rapport fra 1995 af udenlandske film, som næsten alle er fremstillet af acetat. Disse film forelå alene som visningskopier i mere eller mindre god stand. Rigsrevisionen har fået oplyst af Filminstituttet, at skønsmæssigt ca. 30 % af de udenlandske film er farvefilm.

De udenlandske film blev ikke nærmere undersøgt af Nationalmuseet, men undersøgelsen viste, at samlingen danske farvefilm var stærkt præget af afblegning. Institutet har oplyst, at afblegningsproblemerne også gælder de udenlandske film.

71. Det skal nævnes, at vurderingen i 1995 med hensyn til acetatfilmsamlingen var for positiv, idet en tilstandsundersøgelse fra oktober 2000 af en større del af kort- og dokumentarfilmsamlingen viste, at ca. 40 % heraf var angrebet af eddikesyre, jf. i det følgende.

Rapportens anbefalinger

72. I rapporten anførtes det generelt, at filmopbevaringsforholdene burde forbedres, og at der var 2 akutte, omkostningstunge løsningsmuligheder. Enten skulle der foretages klimamæssige forbedringer i Bagsværd Fort eller samlingen skulle placeres andetsteds.

Der burde ifølge rapporten udarbejdes en bevaringsplan, og det anførtes, at det næppe var realistisk at forestille sig, at alle Filmmuseets film ville kunne bevares for evigt.

Konkret blev det bl.a. anbefalet, at

- udvide arkivarealet og tredele samlingen efter kategori,
- klimastyre nye magasiner – etablere løbende overvågning,
- gennemgå værdien af den eksisterende samling med henblik på at få den reduceret samt
- udskifte eksisterende skadelig filmemballage.

Der pegedes også på den mulighed, at betale for filmkonservering i Norge eller Sverige, hvor der fandtes udstyr og faglig kompetence.

73. Efter Kulturministeriets vurdering var rapporten samlet set ikke alarmerende med hensyn til filmsamlingens bevaringstilstand, men pegede på et akut behov for mere plads og en forbedring af opbevaringsforholdene. Baggrunden for denne vurdering var et notat fra januar 1996, udarbejdet af departementet til kulturministeren. Heri gives der udtryk for, at plads- og opbevaringsklima kunne være bedre, og

der skitseres en række løsninger, der dog ikke umiddelbart forudsættes gennemført. Det hang bl.a. sammen med de uafklarede spørgsmål, der knyttede sig til, hvilke organisatoriske ændringer der ville være hensigtsmæssige at gennemføre, hvis visionerne på grundlag af den kommende nye 1997-filmlov i tilknytning til sammenlægningen af de 3 filminstitutioner i Filmens Hus skulle realiseres.

Der blev dog taget det umiddelbare initiativ ekstraordinært på finansloven i hvert af årene 1998 og 1999 at afsætte 1 mio. kr. til sikringsformål vedrørende nitratfilm og farvefilm.

74. Rigsrevisionen har hæftet sig ved, at Kulturministeriets initiativ til at få filmarkivet i Bagsværd Fort undersøgt af Nationalmuseet i efteråret 1995 var foranlediget af presseomtale af filmsamlingens tilstand – og ikke af en umiddelbart forudgående redegørelse fra Filmmuseet om forholdene, idet ministeriet ikke havde fundet denne alarmerende.

Nationalmuseets rapport skulle udarbejdes i løbet af 2-3 måneder, og efterlod derfor nogle ubesvarede spørgsmål om opbevaringen. Det blev imidlertid konkluderet i rapporten, at opbevaringsforholdene i Bagsværd Fort, herunder klimaet, var meget utilfredsstillende, og at 1/5 af originalerne i samlingen af danske film fra før 1950, dvs. nitratfilm, med stor sandsynlighed ville gå til grunde inden for 10 år (i 2005), hvis der ikke blev sat aktivt ind med bevaringsforanstaltninger. Desuden fremgik det, at samlingen af danske farvefilm var præget af afblegning i alarmerende omfang. Rigsrevisionen vurderer, at filmlovens forudsætning om, at filmarven skal sikres for eftertiden ikke var opfyldt under disse forhold. Kulturministeriet fandt ikke situationen alarmerende, og tog ingen initiativer til at forbedre opbevaringsforholdene, bl.a. på grund af uafklarede spørgsmål vedrørende organiseringen af det nye filminstitut.

Rigsrevisionens bemærkninger

Kulturministeriets initiativ til at få filmarkivet i Bagsværd Fort undersøgt af Nationalmuseet i efteråret 1995 var foranlediget af presseomtale af filmsamlingens tilstand – og ikke af en umiddelbart forudgående redegørelse fra Filmmuseet om forholdene, idet ministeriet ikke havde fundet denne alarmerende.

Nationalmuseets rapport fra december 1995 om filmarkivet i Bagsværd Fort afdækkede efter Rigsrevisionens vurdering forhold, der indebar, at filmlovens forudsætning om, at filmarven skal sikres for eftertiden ikke var opfyldt. Kulturministeriet fandt ikke forholdene alarmerende, og tog ingen initiativer til at forbedre opbevaringsforholdene, bl.a. på grund af uafklarede spørgsmål vedrørende organiseringen af det nye filminstitut.

b. Initiativer på filmopbevaringsområdet siden fremkomsten af Nationalmuseets rapport i december 1995

Overflytning af en mindre del af samlingen til Garderhøjfortet

75. Nationalmuseets rapport fra december 1995 afstedkom, som anført ovenfor, ingen forbedringer i opbevaringen af filmsamlingen.

Det skal nævnes, at en mindre del af samlingen på grund af pladsmangel i Bagsværd Fort blev opbevaret i Garderhøjfortet i perioden fra 1. maj 1996 til 31. januar 2000 i henhold til en lejekontrakt med den private forening Garderhøjfonden.

Lejemålet på ca. 60.000 kr. årligt omfattede 225 m², som blev anvendt til opbevaring af ca. 2.000 visningskopier samt syreangrebne lydbånd og andet filmrelateret museumsmateriale. Opbevaringsforholdene, der var præget af høj fugtighed og indtrængende regnvand, medførte at et antal film blev opløst og gik tabt eller blev beskadiget.

Filminstituttets handlingsplan og folketingsflertallets aftale fra februar 1999 om øgede bevillinger til filmområdet

76. Ifølge bemærkningerne til forslaget til filmloven fra 1997 var det tanken, at museets virksomhed i de kommende år skulle styrkes og synliggøres.

Der blev imidlertid først taget egentlige initiativer til forbedring af opbevaringsforholdene for filmsamlingen i sommeren 1999 efter, at et stort flertal af Folketingets partier opnåede enighed om, at bevillingerne til filmområdet skulle øges ganske væsentligt som det fremgik af den før omtalte aftale af 24. februar 1999.

77. Ifølge den reviderede handlingsplan fra foråret 1999 var der behov for at tilføre filmarkivet 5 mio. kr. ekstra årligt til lønninger og drift ud over det eksisterende niveau på 5 mio. kr. De øgede midler skulle anvendes til katalogisering og klargøring af arkivfilm, katalogisering af den eksisterende samling samt restaurering og sikring af film.

Yderligere fremgik det af handlingsplanen, at der forudsattes anvendt 43 mio. kr. til anlæg af et nyt filmarkiv og boksanlæg i samarbejde med Nationalmuseet.

78. Som baggrund for planerne oplystes det i handlingsplanen, at der var for få medarbejdere og bevillinger til at sikre det filmmateriale, der allerede nu var i farezonen samt at kun en lille del af materialet blev katalogiseret, hvilket betød, at der ikke var fuldt kendskab til materialets tilstand og ofte heller ikke indholdet. Vedrørende behovet for et nyt filmarkiv og boksanlæg fremgik det bl.a. at Filminstituttet i de kommende år ville modtage væsentlig mere materiale end hidtil. Det anførtes, at filmsamlingen var arkiveret 3 steder, og at kun Bagsværd Fort havde klimaanlæg samt at dette var nedslidt og burde udskiftes.

Indgåelse af midlertidigt lejemål i Naverland, Glostrup

79. I fortsættelse af handlingsplanen indgik Filminstituttet i september 1999 kontrakt med et privat selskab om fra december 1999 at leje i alt 1.202 m² lager- og kontorlokaler i en bygning i Naverland, Glostrup. Den årlige leje beløb sig til ca. 0,6 mio. kr. Lejemålet var uopsigeligt fra udlejers side indtil 1. januar 2010. Rigsrevisionens besigtigelse af lagerbygningen i januar 2001 viste, at Filminstituttet heri havde etableret et ca. 600 m² stort kølerum, hvor nu ca. 1/3 af instituttets film blev opbevaret. Det drejede sig alene om acetatfilm, der for at undgå ”smittefare” ikke var præget af synlig nedbrydning, samt nogle få film fremstillet af det nu hyppigt anvendte materiale, polyester.

Kapaciteten i lagret var stort set udnyttet. Opbevaringsforholdene på 5° og 35 % luftfugtighed var væsentligt bedre end i Bagsværd Fort. Ifølge instituttet ville nedbrydningsperioden for de angrebne film i Bagsværd Fort ved overflytning til Naverland kunne forlænges flere år, alt afhængig af deres tilstand. Det vurderes, at nye intakte film først vil være præget af nedbrydning efter omkring 500 år under de nuværende forhold i Naverland. Mere konkret sikrer opbeva-

ringsklimaet og arkivsikre opbevaringsmaterialer mod nedbrydning af acetatbasen og farveafblegning i filmene.

Det blev oplyst, at den optimale løsning ville være at opbevare filmene ved $\div 18^{\circ}$. Herved ville deres nuværende tilstand være sikret nærmest uendeligt.

Styrkelse af personalet

80. Også på personalefronten fulgtes intentionerne i handlingsplanen, idet personalet fra de hidtidige 4,5 årsværk i 2000 blev øget til 8,5 årsværk, der ud over 4 filmarbejdere omfattede en afdelingsleder, der er konservator, samt 2 filmarkivarer, en driftstekniker og en deltidsansat sekretær. Budgettet var i 1995 på ca. 1 mio. kr. til løn og 1,1 mio. kr. i øvrig drift, i alt 2,1 mio. kr. I 2000 var det øget til henholdsvis 2,8 mio. kr. og 5,2 mio. kr., i alt 8,0 mio. kr.

Udarbejdelse af et grundlag for en bevaringsplan

81. Filminstituttet har i løbet af 1999 og 2000 iværksat nærmere undersøgelser, der skal danne grundlag for udarbejdelsen af en samlet bevaringsplan inden 2002.

82. Hvad angik muligheden for at anvende Bagsværd Fort som de fysiske rammer for en bevaringsindsats hed det i en konsulentrapport fra Nationalmuseets Bevaringsafdeling, udarbejdet i løbet af sommeren 1999 på Filminstituttets foranledning, at fortet ikke stod til at redde som arkivlokale, idet ”bygningen ikke kan tåle at køre på den lave temperatur, som er påkrævet for langtidsopbevaring af acetatfilm”.

83. Filminstituttet påbegyndte med en vis udenlandsk ekspertbistand i begyndelsen af 2000 at foretage en nøjere kemisk/teknisk præget undersøgelse af tilstanden i følgende 5 kategorier: Kort- og dokumentarfilm, nitratfilm herunder samlingen overtaget fra Nationalmuseet, basismateriale, visningskopier og lydbånd. Undersøgelserne forventes afsluttet inden 2002.

Der er indtil videre – i august 2001 – afgivet en rapport i oktober 2000 om tilstanden i førstnævnte kategori, kort- og dokumentarfilmsamlingen. Det drejede sig om ca. 3.900 enheder, modtaget fra Statens Filmcentral. Samlingen bestod af danske og udenlandske acetatfilm. Disse

film indgik ikke i Nationalmuseets undersøgelse i efteråret 1995 – og heller ikke i skemaerne i pkt. 58 og 66. Undersøgelsen viste, at 40 % af samlingen, dvs. ca. 1.600 film, havde målbart syreindhold og/eller synlig nedbrydning i gang. For at bevare denne del af samlingen ville 160 film skulle sikres hvert år i de næste 10 år. Det koster ca. 15.000 kr. at få sikkerhedskopieret en enkelt kortfilm, og den årlige udgift til at vedligeholde disse film vil således være ca. 2,4 mio. kr.

Registrering af filmene i en edb-database og andre foranstaltninger til opfyldelse af Filminstituttets resultatkontrakt

84. Hvad angår de foranstaltninger til fremme af filmsamlingens bevarelse, der – ud over anvendelsen af lagret i Naverland og ansættelsen af yderligere personale – er iværksat, har instituttet oplyst, at der i overensstemmelse med Filminstituttets resultatkontrakt for 1999-2002 medio maj 2001 bl.a. er foretaget følgende:

85. Filmene omregistreres til en database, der indeholder oplysninger om filmens titel, premiereår, instruktør, producentland, format og tilstand mv. Der var ifølge Filminstituttets virksomhedsregnskab for 2000 i databasen registreret 9.043 enheder i 1999 og 17.048 enheder i 2000. Instituttet har oplyst, at når det grundlæggende tilstands-vurderingsarbejde er afsluttet, vil arbejdet med at opdatere databasen få endnu højere prioritet.

86. Filminstituttet har videre oplyst, at der løbende foretages klima- og temperaturmålinger i arkiverne med nyt udstyr, og at der i den forbindelse er indgået kontrakt med Image Permanence Institute, Rochester Institute and Technology, som har udviklet et softwareprogram, der direkte og løbende kan give oplysninger om samlingernes forventede levetid.

Under håndtering af acetatmateriale kontrolleres dette systematisk for indikationer på eddikesyndrom efter nyeste metoder. Overskrides grænseværdien for acceptabelt syreindhold isoleres materialet i 2 evakueringsbokse i Bagsværd Fort.

87. Der er ifølge instituttet herudover påbegyndt en udskiftning af metal- og kartonemballage til mere arkivsikre æsker af plastik.

88. Det er et mål at foretage en udskilning af overskydende kopier samt ikke intakt materiale for at reducere samlingens omfang, men dette arbejde er meget tidskrævende, og nødvendiggør bl.a., at flere kopier af samme film skal sammenlignes med hensyn til visuel, teknisk og kemisk kvalitet samt med et eventuelt foreliggende basismateriale. Arbejdet var derfor i maj 2001 endnu ikke blevet påbegyndt, idet Filminstituttet havde prioriteret en bedring af opbevaringsforholdene højere.

Særligt om sikkerheden for filmsamlingens bevarelse og eventuelle genskabelse i tilfælde af brand eller anden katastrofe

89. Rigsrevisionen har bedt Filminstituttet oplyse, i hvilket omfang det ved en ødelæggelse af filmene i Naverland og fortet ville være muligt at genskabe samlingen. Instituttet har oplyst, at den løbende overvågning af samlingerne sikrer, at der ikke vil være så nedbudt materiale i filmene, at de kan ødelægges ved spontan selvantændelse. Brandtilsynet overvåger herudover sikkerheden. Instituttet har oplyst, at nitratfilmoriginalerne og sikkerheds- samt visningskopierne herfor opbevares adskilt i hver deres brand-sikre rum i Bagsværd Fort. For danske acetatfilm gælder, at der typisk vil være et negativ uden for arkivet, der vil kunne erstatte det mistede. Med hensyn til udenlandske film gælder imidlertid, at Filminstituttets arkiv bevarer et unik danskversioneret materiale med dansk tale eller tekstning – altså den version, der har spillet en rolle for dansk film- og biografkultur.

Det er ifølge instituttet planen, som en del af sikringsprogrammet, præcist at få opklaret, hvilke negativer af danske acetatfilm, der opbevares hos Johan Ankerstjerne A/S eller eventuelt hos andre producenter med henblik på at producere fornødne sikrings- eller visningskopier.

Sikkerheden mod definitiv ødelæggelse af acetatfilmene i Naverland ved brand eller andre pludselig opståede ulykker forekom ikke umiddelbart Rigsrevisionen at være optimal, selv om de almindelige krav fra brandmyndighederne er opfyldt, da arkivet ligger uindhegnet i et stort in-

dustriområde, tæt ved andre lagre/virksomheder. Kulturministeriet har hertil oplyst, at der ikke er etableret væsentlige foranstaltninger til optimal sikring mod sådanne hændelser. Rigsrevisionen går ud fra, at ministeriet og Filminstituttet vil være opmærksomme på, om der kan gennemføres forbedringer på dette felt.

c. Kulturministeriets tilsyn med filmarkivet

90. Som det fremgår af det foregående, har udskydelsen af initiativer til en forbedret opbevaring beroet på, at Kulturministeriet ikke har vurderet Filmmuseets indberetninger på området som tilstrækkeligt alarmerende på grund af manglende konkretisering af de tekniske problemer i Bagsværd Fort, navnlig med hensyn til opbevaringsklimaet. Ministeriet har oplyst, at man lejlighedsvis har fået forevist fortet, men i sagens natur har manglet den tekniske ekspertise til nærmere at bedømme filmsamlingens opbevaring. Initiativer til at få afhjulpet mangler har derfor skullet udgå fra museets fagfolk, navnlig i form af indberetninger. Rigsrevisionen finder at et tilsyn baseret på indberetninger er tilfredsstillende, men finder, at ministeriets reaktion på indberetningerne fra Filmmuseet ikke var tilstrækkelig, og at der i fremtiden straks bør reageres med de fornødne initiativer, hvis indberetningerne tyder på problemer.

Rigsrevisionens bemærkninger

Kulturministeriet baserede sit tilsyn med filmarkivet på indberetninger fra Filmmuseet. Rigsrevisionen finder dette tilfredsstillende, men finder, at ministeriets reaktion på indberetningerne fra Filmmuseet ikke var tilstrækkelig, og at der i fremtiden straks bør reageres med de fornødne initiativer, hvis indberetningerne tyder på problemer.

d. De aktuelle planer for filmopbevaringen

91. Kulturministeren oplyste i skrivelse af 10. april 2001 til Folketingets Kulturudvalg, at hun havde truffet beslutning om at søge ”en plan gennemført, der skal sikre tilfredsstillende rammer for opbevaring af den danske filmarv”. Planen gik – som forudskikket i en redegørelse til udvalget af 22. december 2000 – ud på at flytte de reste-

rende acetatfilm til lagret i Naverland, hvor allerede 1/3 af filmsamlingen blev opbevaret.

Kulturministeren oplyste videre, at ministeriet ville nedsætte en hurtigarbejdende arbejdsgruppe, der skulle analysere muligheden for at komme med forslag til etablering af et nyt magasin til opbevaring af nitratfilm. Forslaget burde ifølge ministeren tage højde for, at et nyt magasin vil kunne indgå i et nyt samlet filmarkiv, hvis der senere træffes beslutning om at samle filmarkivet i én bygning.

Flytningen af acetatfilm fra Bagsværd Fort til Naverland skønnedes at ville koste ca. 4,4 mio. kr. i 2001. Udgifterne hertil ville blive afholdt af Kulturministeriet. Udvidelsen af lejemålet i Naverland ville medføre en lejeforhøjelse på ca. 0,55 mio. kr. årligt. Ud over at etablere opbevaringsforhold, herunder klimaanlæg, for de "raske" acetatfilm (dvs. de film, der ikke er ramt af eddikesyndromet), skulle der laves en særindretning til de "syge" acetatfilm i Naverland. Filminstituttet havde i den forbindelse vurderet, at levetiden for de "syge" film herved ville kunne forlænges fra ca. 10 år under de nuværende forhold i Bagsværd Fort til op mod 100 år.

Det skønnedes ifølge ministeren, at anlægsudgiften til et nitratmagasin, der ville kunne rumme hele nitratfilmsamlingen, ville være ca. 6 mio. kr. Der ville være en huslejesparelse ved fraflytning af Bagsværd Fort på 0,7 mio. kr.

Finansudvalget modtog kopi af ministerens skrivelse.

Kulturministeriet har oplyst til Rigsrevisionen, at overflytningen til Naverland af de acetatfilm, der fortsat opbevares i Bagsværd Fort, er planlagt at finde sted i vinteren/foråret 2001-2002. Ifølge et kommissorium fra juni 2001 for ovennævnte arbejdsgruppe forventes denne at afslutte sit arbejde i oktober 2001.

92. Det er Kulturministeriets sammenfattende vurdering, at der i perioden 1995-2001 er sket en meget betydelig styrkelse af bevaringsindsatsen i filmarkivet. Rigsrevisionen er enig heri, men må konstatere, at det først er i slutningen af 1999 med indgåelsen af lejemålet i Naverland og ansættelse af særligt kvalificeret personale i filmarkivet, at der er blevet taget afgørende skridt til at forbedre opbevaringen af film, og dermed skabt et grundlag for bedre at sikre disses bevaring. Størstedelen af filmsamlingen

gen befinder sig imidlertid endnu under meget utilfredsstillende opbevaringsforhold i Bagsværd Fort.

93. Sammenfattende har Rigsrevisionens undersøgelse vist, at der først i slutningen af 1999 er blevet taget afgørende skridt til at forbedre opbevaringen af film, trods visse initiativer til at forbedre disse. Dette er sket på grundlag af en væsentlig styrkelse af personaleindsatsen samt ved at overflytte 1/3 af filmsamlingen fra Bagsværd Fort til et lejet lager i Naverland. Der er planer om at udvide dette lejemål samt at opføre et sikringsmagasin til den resterende filmsamling i fortet. Rigsrevisionen finder, at de økonomiske konsekvenser herved er betydelige, og de alternative løsningsmuligheder mange – navnlig hvis der på længere sigt også satses på et stort samlet arkiv. Udformningen af de nye arkiver og af den bevaringsplan for filmsamlingen, som er under udarbejdelse i Filminstituttet bør efter Rigsrevisionens opfattelse baseres på mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens forudsætning om bevaring af billederne for eftertiden skal overholdes. Det har efter Rigsrevisionens opfattelse været en mangel, at opbevaringsindsatsen hidtil ikke har været baseret på et sådant grundlag.

Rigsrevisionens bemærkninger

Sammenfattende har Rigsrevisionens undersøgelse vist, at der først i slutningen af 1999 er blevet taget afgørende skridt til at forbedre selve opbevaringen af film, efter visse initiativer til at forbedre bevaringen.

Udformningen af de nye arkiver og af den bevaringsplan for filmsamlingen, som er under udarbejdelse i Filminstituttet, bør efter Rigsrevisionens opfattelse baseres på mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens forudsætning om bevaring af filmene for eftertiden skal opfyldes. Det har efter Rigsrevisionens opfattelse været en mangel, at opbevaringsindsatsen hidtil ikke har været baseret på et sådant grundlag.

e. Opbevaringsforholdenes indvirkning på filmenes anvendelse, herunder arkivets rolle i forhold til TV og nye medier, fx video

94. Filminstituttet har oplyst, at den mangelfulde registrering af dele af filmsamlingen bl.a. har betydet, at filmkar-

toteket ikke viser, hvilke personer, begivenheder og lokalteter mv. filmene frembyder. Heri har ligget en begrænsning af filmenes anvendelsesmulighed som dokumentation for eftertiden, men denne mangel er, som beskrevet i det foregående, under afhjælpning.

Hvad angår visning af film gælder det, at der alene benyttes såkaldte visningskopier, idet originalen eller en god kopi altid bevares som basismateriale i arkivet. Cinemateket i Filminstituttet fremviser danske film, men i høj grad også udenlandske, dansk versionerede film fra arkivet. Ved fremvisning i udlandet, fx på festivaler, vises danske film. Begrænsningen i Cinematekets virksomhed er bl.a., at man ikke ligger inde med visningskopier til alle film, og normalt ikke vil bekoste en kopiering af en film, blot fordi en festivalarrangør eller andre ønsker denne vist. Ifølge Filminstituttet er problemet dog ikke stort, da arkivet efter det oplyste har visningskopier af næsten alle værdifulde eller efterspurgte film. Visningskopier er genstand for nedbrydning, så de dårlige opbevaringsforhold i Bagsværd Fort har bidraget negativt til filmforevisningernes kvalitet.

95. For nærmere at få belyst arkivets rolle og betydning i en tid, hvor medierne er i rivende udvikling og visning af film i TV spiller en meget stor rolle bad Rigsrevisionen Filminstituttet oplyse, hvilken teknik – almindelig film, video og DVD (Digital Versatile Disc) – der anvendes, når TV udsender en film, fx en ældre dansk (oprindelig) nitratfilm samt, om TV selv har et filmarkiv eller låner (lejer) film hos instituttet eller andre.

Filminstituttet oplyste, at filmene tilhører producenterne, der sælger materialet til TV-visning. TV-stationen besidder ofte i forvejen en videomaster, men i mange tilfælde benyttes arkivets sikringsmateriale eller nitratnegativ, når der til brug for en TV-visning skal produceres nyt materiale i en acceptabel kvalitet.

Videoer forventes at have en levetid på under 100 år, og inden for dette tidsrum stærkt afhængig af opbevaringen, der optimalt bør være under 5° og 30 % luftfugtighed. DVD'er forventes at kunne holde fra ganske få år til op mod 300 år, afhængig af kvalitet, afspilningsudstyr og opbevaringsforhold mv.

Fastholdelse af det originale kildemateriale ville ifølge instituttet i fremtiden spille en stor rolle, idet originale film

og informationsbæreren i de moderne digitaltekniker er adskilt. Ved at bevare de originale film ville man nemmere end hvis man blot besidder nogle kopier kunne afsløre ægtheden i de elektroniske versioner af de pågældende filmtitler. Hertil kommer, at overførselsteknikerne fortsat forbedres, hvorved scanninger til TV, foretaget for 5-10 år siden ikke lever op til nutidens krav. Derfor kræver TV-stationerne, at TV-mastere, bliver genscannet fra det originale filmmateriale.

V. Opbevaring af filmbilleder

A. Indledning

96. Billed- og Plakatsamlingen blev grundlagt som del af Det Danske Filmmuseum i 1941. Det Danske Filminstituts Billed- og Plakatsamling hører i dag under området "Museum & Cinematek".

97. Billedarkivet er en offentlig tilgængelig museal samling, der har til formål at samle, bevare og konservere fotos, plakater og øvrigt billedmateriale fra film, der har haft dansk biograf-premiere. Materiale fra samlingen er ikke permanent udstillet, men vises i forbindelse med forevisning og præsentation af det månedlige filmprogram i Cinemateket.

98. Arkivets personale omfattede fra 1994-1998 én billedarkivar, men er siden øget til 2 billedarkivarer, og fra ultimo 2000 til 2 billedarkivarer og en konserveringstekniker, i alt 3 årsværk. Konserveringsteknikeren har ansvaret for de bevarings- og restaureringsmæssige opgaver både med hensyn til billed- og plakatsamlingen. Den samlede driftsudgift i 2000 vedrørende billedarkivet kan af Rigsrevisionen skønnes til ca. 1,5 mio. kr. Arbejdsopgaverne i arkivet omfatter behandling af modtaget billedmateriale, herunder vurdering af materialets kvalitet og beskaffenhed, samt registrering og katalogisering og på grundlag heraf indtastning af relevante oplysninger i en database, der er delvis offentlig tilgængelig. Arkivet har endvidere åbent for publikumsekspeditioner 4 dage om ugen, og servicerer ca. 1000 besøgende om året, hvortil kommer ekspedition af skriftlige og telefoniske henvendelser.

Billedsamlingen – som Rigsrevisionens undersøgelse er rettet imod – opbevares på 1. sal i Filmens Hus i et dertil indrettet arkivrum samt i et tilhørende arbejds- og ekspeditionslokale.

99. Billedarkivets samling består af billeder (stills) – mange uerstattelige – fra danske og udenlandske film, kendt fra biografernes udhængsskabe, portrætter af skuespillere og instruktører samt andet filmrelateret billedmateriale.

100. Filminstituttet har oplyst, at samlingen skønsmæssigt kan opgøres til i alt ca. 2,3 mio. billeder med en årlig tilvækst på ca. 10.000 billeder. Der forelå ikke en nøjagtig opgørelse af antallet af billeder, bl.a. som følge af, at billederne ikke var registreret enkeltvis. Ca. 30 % af samlingen skønnedes at vedrøre danske film.

Billedsamlingen er opstået ved, at producenter af danske film siden 1964 i henhold til filmlovene har foretaget pligtmæssig aflevering af billeder samt ved frivillig aflevering af billeder fra distributører primært vedrørende udenlandske film. Herudover har museet gennem årene modtaget meget store billedsamlinger fra filmselskaber, der er lukket, eksempelvis ASA-, Palladium- og Sagafilm, ligesom der er tilgået billeder ved private donationer i øvrigt.

Til samlingen, knyttet til de danske film, hører en større mængde billednegativer, der opbevares dels i arkivet, dels i Bagsværd Fort.

101. Arkivet har alene ret og pligt til at sørge for materialernes bevaring, men har ikke rettighederne til offentliggørelse eller mangfoldiggørelse af materialet. Rettighedshaveren er typisk en filmproducent eller fotograf. Offentliggørelse eller mangfoldiggørelse af materialet er udelukkende brugerens ansvar, og det påhviler denne at indhente de fornødne tilladelser.

B. Billedsamlingens opbevaring og tilstand

102. Rigsrevisionen modtog i tilknytning til en besigtigelse af arkivet i februar 2001 en rapport fra februar 1998 om bevaringstilstanden af billedsamlingen, udarbejdet af en ekstern konserveringstekniker. Anbefalingerne i rapporten er, ud over som grundlag for iværksættelse af umiddelbare foranstaltninger, blevet anvendt som udgangspunkt for op-

stilling af krav i forbindelse med Filminstituttets udarbejdelse af handlingsplanen fra april 1998.

Rigsrevisionen har valgt i det følgende at beskrive opbevaringsforholdene og billedsamlingens tilstand med udgangspunkt i rapporten.

103. Om opbevaringsforholdene og behandlingen af arkivmaterialet fremgik det af 1998-rapporten bl.a., at arkivet havde almindeligt indendørsklima til menneskelig komfort, og således hverken var tilstrækkeligt tørt eller køligt.

Der var hverken krav om, at personalet eller lånere skulle bære handsker ved håndteringen af billederne eller forbud mod rygning i arkivet.

Chartekmapperne med billeder stod alt for tæt sammenpakkede i bunden af arkivmøblernes skuffer og var fremstillet af et stof, der under nedbrydning kan udvikle skadelig syre. Billederne var ikke beskyttet ved individuel emballering.

Det var også uheldigt, at der var praksis for, at visse persongrupper kunne hjemlåne chartekmapperne. Da registreringsnummeret for chartekkerne rummede et ukendt antal billeder, fra ét til ca. hundrede, ville billeder relativt nemt kunne bortkomme.

Der var ikke udarbejdet en bevaringsplan for samlingen.

Museet blev overvåget af Falck/Securitas. Lokalerne var udstyret med brandalarmer og brandslukningsudstyr, men der var ingen beredskabsplan til redning af samlingen i tilfælde af brand og efterfølgende vandskade.

104. Undersøgelsen af samlingens tilstand var baseret på en mindre stikprøve med en usikkerhed på $\pm 5\%$. Den viste, at ca. 27 % af samlingen, eller ca. 628.000 billeder, var i en så dårlig stand på grund af kemiske eller fysiske skader, at de burde konserveres eller kopieres inden brug, dog snarest muligt for så vidt angik ca. 3 % af samlingen.

Undersøgelsen viste endvidere, at samlingen var fordelt på ca. 86 % sort-hvide fotos, ca. 8 % farvefotos og ca. 6 % andet billedmateriale (fx postkort, dias og polaroid).

105. Undersøgelsen, der lå til grund for den omhandlede konsulentrapport fra februar 1998 omfattede ikke arkivets negativsamling, der for størstedelens vedkommende opbevaredes i Bagsværd Fort.

C. Filminstituttets opfølgning på anbefalingerne i konsulentrapporten

106. Rigsrevisionen har ved stedligt besøg konstateret, at der på grundlag af rapportens anbefalinger er blevet iværksat en registrering af klimadata ved brug af dataloggere. Der er indført krav om brug af handsker ved håndtering af billeder for brugere og ansatte. Rygning i arkiv- og ekspeditionslokaler er blevet forbudt, og der sker løbende udskiftning af ligninholdige arkivmapper med syrefri mapper. Det fremgår af en intern instruks fra januar 2000, at udlån af arkivbilleder er ophørt.

107. Personalet er som nævnt i de sidste par år blevet udvidet. Dette er sket navnlig med henblik på at forstærke indsatsen med at registrere og emballere indkomne materialer samt at udarbejde en samlet bevaringsplan, som skal foreligge i løbet af 2002.

Rigsrevisionen har konstateret, at der inde for det sidste år er foretaget en særlig indsats for at bevare stills fra værdifulde gamle danske film (Carl Th. Dreyer, Asta Nielsen, Benjamin Christensen og Fy & Bi). Bl.a. er billeder som led i et pilotprojekt i foråret 2001 ved at blive scannet med henblik på digital formidling, så billederne skånes for adskillige udlån.

108. Hvad angik mere gennemgribende foranstaltninger til forbedring af opbevaringsforholdene har Filminstituttet oplyst, at en individuel emballering og registrering af billeder vil kræve en indsats på over 110 årsværk samt mere plads, og dermed ikke vil kunne lade sig gøre inden for arkivets nuværende rammer.

109. Endelig fremgik det af Filminstituttets oplysninger, at der med de nuværende lokaleforhold ikke vil kunne udformes effektive nødplaner i tilfælde af brand eller anden ulykke, og at der ikke var planer om at skabe et klimatiseret arkiv.

110. Rigsrevisionen må konstatere, at simple forholdsregler til behandling af billedsamlingen ikke har været iagttaget i en længere årrække med deraf følgende risiko for unødigt at miste eller beskadige billeder, men at der nu på grundlag af en instruks er blevet iværksat en række foran-

staltninger til bedre sikring af samlingen i form af bl.a. rygeforbud i arkivet og brug af bomuldshandsker ved billedgennemsyn. Endvidere er lån i form af hjemtagelse af billeder ophørt.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at arkivets indflytning i Filmens Hus ikke har medført tilfredsstillende opbevaringsforhold for billedsamlingen. Arkivet, uden særligt klimaanlæg, frembyder således problemer med for høje temperaturer og luftfugtighed, hvilket navnlig er skadeligt for samlingens farvebilleder, der udsættes for afblegning. Der er pladsproblemer med deraf følgende risiko for beskadigelse af billederne ved en alt for tæt opbevaring i billedmapperne i arkivskabene. Endvidere indebærer arkivets placering på 1. sal og manglende beredskabsplan, at samlingens sikkerhed i tilfælde af brand eller anden ulykke ikke er optimal.

Kulturministeriet har til Rigsrevisionens vurdering anført, at man finder opbevaringsforholdene forsvarlige, idet der ikke inden for de økonomiske muligheder kan tilvejebringes optimale opbevaringsforhold i alle henseender. Rigsrevisionen finder om denne problemstilling – ligesom med hensyn til opbevaring af film – at der har manglet mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens krav om bevaring af billederne for eftertiden skal overholdes. Der bør efter Rigsrevisionens lægges vægt på disse aspekter ved udformningen af Filminstituttets bevaringsplan, som forventes udarbejdet i 2002.

Rigsrevisionens bemærkninger

Simple forholdsregler gennemført i de sidste 2-3 år, har sikret en bedre bevaring af billedsamlingen end hidtil.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at arkivets indflytning i Filmens Hus ikke har medført tilfredsstillende opbevaringsforhold for billedsamlingen. Kulturministeriet har til Rigsrevisionens vurdering anført, at man finder opbevaringsforholdene forsvarlige, idet der ikke inden for de økonomiske muligheder kan tilvejebringes optimale opbevaringsforhold i alle henseender. Rigsrevisionen finder om denne problemstilling – ligesom med hensyn til opbevaring af film – at der har manglet mål samt kriterier og en strategi for, hvordan filmlovens krav om bevaring af billederne for eftertiden skal overholdes. Der bør efter Rigsrevisionens opfattelse lægges vægt på disse aspekter ved udformningen af Filminstituttets bevaringsplan, som forventes udarbejdet i 2002.

VI. Sammenfatning

111. De danske filmlove har siden 1964 stillet krav om, at enhver offentlig vist dansk film med dertil knyttede film-billeder skal opbevares for eftertiden, og at ansvaret for opbevaringen – på grundlag af en afleveringsforpligtelse hos producenterne – ligger hos Det Danske Filmmuseum/Filminstitutet under Kulturministeriet. Rigsrevisionens undersøgelse har vist, at film er genstand for nedbrydning, uanset om de, som det var tilfældet indtil 1950, blev fremstillet af det yderst brandfarlige nitrat eller det senere anvendte ufarlige acetatmateriale, men at de vil kunne bevares næsten uendeligt længe under gunstige forhold, dvs. meget tørt og koldt. Filmsamlingen er ikke blevet opbevaret under sådanne forhold i arkivet i Bagsværd Fort, der er anvendt til formålet siden 1962 på baggrund af, at fortets tykke betonvægge ydede sikkerhed mod eksplosioner og brand i samlingens nitratfilm. I perioden fra december 1979 til november 1987 gjorde Filmmuseet flere gange Kulturministeriet opmærksom på, at opbevaringsforholdene i fortet pladsmæssigt var meget utilfredsstillende, og i en redegørelse i 1986, at dette også gjaldt de klimatiske forhold for farvefilm. Kulturministeriet har anført, at Filmmuseets skrivelser ikke indeholdt konkrete forslag om indretning, klima- og køleanlæg samt andre tekniske installationer – og intet nævner om eksisterende problemer i tilknytning hertil. På denne baggrund reagerede Kulturministeriet ikke på en mere afgørende måde på henvendelserne, og tog først skridt til at ændre selve opbevaringsforholdene i begyndelsen af 1992, hvor ministeriet på finansloven fik bevilget 5,3 mio. kr. til udvidelse af kapaciteten i Bagsværd Fort. Dette projekt stilledes i bero på grund af manglende godkendelse af en lokalplan for området. I oktober 1994 og marts 1995 fik Kulturministeriet tilslutning fra Finansudvalget til henholdsvis at leje og indrette Gutenberghus-bygningen i det indre København til et fælles Filmens Hus for de daværende 3 statslige filminstitutioner. Det oplystes i ansøgningerne til Finansudvalget, at filmsamlingen kunne opbevares i Filmens Hus, og at Bagsværd Fort ville blive søgt afhændet. Der var imidlertid ingen realistisk mulighed for at gennemføre disse planer, navnlig fordi nitratfilmsamlingen af brandsikkerhedsmæssige grunde næppe ville kunne opbevares i

Filmens Hus – hvilket Kulturministeriet vidste inden indgivelsen af ansøgningen til Finansudvalget i oktober 1994.

På baggrund af en artikel i dagspressen og en TV – udsendelse om de uheldige opbevaringsforhold i Bagsværd Fort, herunder om nedbrydning og afblegning af film foranledigede Kulturministeriet, at Nationalmuseet i efteråret 1995 påbegyndte en undersøgelse af arkivet i Bagsværd Fort. Nationalmuseets rapport, der blev afgivet i december 1995, påpegede, at opbevaringsklimaet i fortet var for varmt og navnlig alt for fugtigt. Ifølge rapporten ville 1/5 af samlingens originale, gamle danske nitratfilm med stor sandsynlighed gå til grunde inden for 10 år (i 2005), hvis der ikke blev sat aktivt ind med bevaringsforanstaltninger. Disse film var dog sikkerhedskopieret på acetatmateriale. Det oplystes også i rapporten, at afblegningen af samlingens danske farvefilm havde nået et alarmerende niveau.

Kulturministeriet fandt ikke forholdene alarmerende, og tog ingen initiativer til at forbedre opbevaringsforholdene, bl.a. på grund af uafklarede spørgsmål vedrørende organiseringen af det nye filminstitut. Den igangværende takt i nedbrydningen af filmsamlingen fortsatte hermed. Først i slutningen af 1999 blev der taget afgørende skridt til at styrke bevaringsindsatsen ved at overføre 1/3 af samlingen til lejede faciliteter i Naverland med væsentlig bedre opbevaringsforhold, samt ved ansættelse af yderligere særligt kvalificeret personale, bl.a. med den opgave at udarbejde en bevaringsplan for samlingen.

I en redegørelse fra april 2001 stillede Kulturministeriet Folketingets kulturudvalg i udsigt, at resten af acetatfilmsamlingen ville blive flyttet til Naverland i 2001, og at der vil blive opført et magasin til opbevaring af nitratfilmsamlingen. Det er planen, at magasinet skal kunne indgå i et eventuelt senere anlagt arkiv, der skal rumme hele filmsamlingen.

Sammenfattende har undersøgelsen vist, at problemet med at bevare den nationale danske filmsamling ved tilfredsstillende opbevaring har været kendt i Kulturministeriet i 15-20 år, men at det endnu kun er delvist og midlertidigt løst.

Undersøgelsen viste, at Filminstituttets billedsamling på samme måde som filmsamlingen, men dog i langt mindre omfang, var genstand for nedbrydning samt at indflyt-

ningen i Filmens Hus ikke havde resulteret i tilfredsstillende opbevaringsforhold.

For såvel film- som billedsamlingen gælder det, at der har manglet mål samt kriterier og en strategi i forhold til de økonomiske muligheder for, hvordan filmlovens forudsætning om bevaringen af materialet for eftertiden skal opfyldes. Der bør efter Rigsrevisionens opfattelse lægges vægt på disse aspekter ved udformningen af de bevaringsplaner på begge områder, som er under udarbejdelse i Filminstituttet.

Rigsrevisionen, den 15. august 2001

Henrik Otbo

/Leif Grünfeld